

ZASADY POMOCY ZAOLEJONYM ZWIERZĘTOM OBOWIĄZUJĄCE NA CENTRALNYM BAŁTYKU

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie	5	10. Procedury przyjmowania ptaków do ośrodka rehabilitacji i stabilizacja	28
2. Wpływ ropy na środowisko naturalne	6	Czynności podejmowane podczas przyjmowania ptaków do ośrodka rehabilitacji	28
3. Pomoc zaolejonym zwierzętom	7	Pobieranie krwi	29
3.1. Zarządzanie akcją ratunkową	8	Ważenie	30
3.2. Rozpoczęcie akcji ratunkowej	8	Wydrukuj i użyj:	
3.3. Poziomy akcji ratunkowych	9	Indywidualny formularz rejestracyjny pacjenta	31
3.4. Organizacje wspierające akcje ratunkowe	9	Wydrukuj i użyj: Formularz do oceny stopnia zaolejenia	32
3.5. Środki prewencyjne	9	Wydrukuj i użyj: Karta leczenia zwierzęcia	33
3.6. Czynności i środki stosowane w czasie akcji ratunkowej	10	11. Oczyszczanie zaolejonych ptaków	34
4. Dokumentacja	11	11.1. Warunki konieczne do spełnienia przed przystąpieniem do oczyszczania	34
4.1. Dokumentacja zwierząt	11	11.1.1. Ogólna kondycja zwierzęcia	34
4.2. Dokumentacja pracowników i wolontariuszy	11	11.1.2. Jakość wody	34
4.3. Dokumentacja sprzętu i środków	11	11.2. Mycie i spłukiwanie	34
4.4. Wykorzystanie drukowanych protokołów	11	Test piór	34
Wydrukuj i użyj:		Mycie	35
Formularz rejestracyjny dla wolontariuszy	12	Spłukiwanie	36
Wydrukuj i użyj:		Miejsca wymagające szczególnej uwagi podczas mycia zaolejonego ptaka	37
Formularz rejestracji czasu pracy w ośrodku rehabilitacji	13	11.2.1. Udział wolontariuszy w myciu	37
5. Uwagi ogólne dotyczące rehabilitacji ptaków	14	Wydrukuj i użyj: Tabela stężenia detergentów	38
5.1. Zachowanie zasad bezpieczeństwa	14	Wydrukuj i użyj: Tabela jakości wody	38
5.2. Dobrostan zwierząt	16	12. Suszenie i odzyskiwanie wodoodporności	39
6. Organizacja i wyposażenie ośrodków rehabilitacji zwierząt	17	Suszenie	39
7. Przechowywanie ptaków	18	Postępowanie z oczyszczonymi ptakami	39
8. Poszukiwanie i chwywanie	19	Odzyskiwanie wodoodporności	40
8.1. Zespoły zajmujące się poszukiwaniem i chwywaniem	20	13. Budowa i zarządzanie basenami do przechowywania ptaków	41
8.1.1. Bezpieczeństwo podczas pracy w terenie	20	13.1. Postępowanie z ptakami w basenach	41
8.2. Chwywanie ptaków	20	14. Codzienne czynności w ośrodku rehabilitacji	42
Strategia chwywania ptaków	21	14.1. Sprzątanie	42
Po schwytaniu ptaka	22	Sprzątanie klatek	43
Uważaj na, czyli bezpieczeństwo podczas pracy z ptakami	23	14.2. Codzienny przegląd pacjentów i usuwanie martwych ptaków	43
8.3. Zbieranie martwych zaolejonych ptaków	24	14.2.1. Komplikacje w procesie rehabilitacji	43
8.4. Transport	25	14.3. Karmienie	44
8.5. Organizacja tymczasowych miejsc przechowywania	25	14.3.1. Rodzaje i pory karmienia	44
Wydrukuj i użyj:		Karmienie przez sondę	46
Etykieta informacyjna do przyklejenia na pudła, w których przewożone są ptaki	26	14.4. Podawanie leków	47
9. Wstępna ocena stanu zdrowia, pierwsza pomoc i selekcja ptaków na miejscu zdarzenia	27	14.5. Mycie i dezynfekcja naczyń dla ptaków	47
		15. Wypuszczanie na wolność	48
		Bibliografia	49

1. WPROWADZENIE

Bałtyk jest jednym z najbardziej zatłoczonych mórz na świecie. Ruch tankowców, statków pasażerskich i towarowych naraża każdego dnia i tak zanieczyszczone już morze na powstawanie przypadkowych wycieków i nielegalnych zrzutów niebezpiecznych substancji. Jako zbiornik słonawej wody Morze Bałtyckie jest niezwykle ważne nie tylko dla rezydujących i rozmnażających się tam gatunków ptaków; dwa razy do roku staje się również przystankiem na arktycznym szlaku migracyjnym ptaków.

Ze względu na coraz większe rozmiary statków oraz stale rosnący ruch na Bałtyku, należy zrewidować dotychczasowe scenariusze dotyczące zagrożeń związanych z wyciekami substancji niebezpiecznych. Warto wziąć pod uwagę zmieniające się warunki i przygotować się na najgorszą możliwą ewentualność, czyli na to, że w każdej chwili tysiące ton ropy mogą wyciec do morza. W Bałtyku już kilka razy mieliśmy do czynienia z wyciekami ropy, w wyniku których ucierpiały ptaki, a ponadto, według szacunków specjalistów, tysiące ptaków rocznie giną wskutek mniejszych wycieków lub nielegalnych zrzutów substancji niebezpiecznych. Są to jednak często działania na małą skalę i pozostają niezauważone.

Za ratowaniem i rehabilitacją zaolejonych ptaków przemawia wiele argumentów – począwszy od troski o środowisko, na pobudkach etycznych, prawnych i związanych z opinią publiczną kończąc. Musimy pamiętać, że ciąży na nas obowiązek minimalizowania skutków działalności człowieka, które w sposób negatywny odbijają się na środowisku naturalnym. Przede wszystkim jednak liczy się fakt, że działania podejmowane w ramach rehabilitacji dzikich zwierząt są w stanie zredukować cierpienie poszkodowanych ptaków i stać się narzędziem ochrony lokalnych i regionalnych populacji zagrożonych gatunków. Natomiast przedstawiciele społeczności lokalnych przyłączając się do akcji ratowniczych mogą mieć poczucie sprawnie i właściwie wykorzystanego potencjału, który niewłaściwie zarządzany mógłby łatwo przekształcić się z entuzjazmu we frustrację i poczucie bezsilności.

Niniejszy podręcznik jest adresowany do wolontariuszy oraz przedstawicieli krajowych i lokalnych władz. Jego celem jest przedstawienie wiedzy z zakresu działań podejmowanych w celu ratowania i rehabilitacji zwierząt poszkodowanych w wyniku wycieku substancji niebezpiecznych, ze szczególnym uwzględnieniem substancji ropopochodnych. Mamy też nadzieję, że nasze uwagi zjednoczą wszystkich zaangażowanych w ratowanie zwierząt w rejonie Morza Bałtyckiego i sprawią, że każda z przeprowadzanych akcji ratunkowych będzie przebiegała zgodnie ze wspólnie uzgodnionymi najlepszymi metodami i praktykami.

Wiedza zawarta w tym dokumencie jest podsumowaniem wielu podręczników tematycznych (pełna lista wykorzystanych publikacji znajduje się w bibliografii), jak również wskazówek i wytycznych przekazanych przez doświadczonych rehabilitantów dzikich zwierząt i przedstawicieli władz. Chcielibyśmy podziękować wszystkim, którzy przyczynili się do powstania tego podręcznika. Specjalne podziękowania należą się Sophie Vanroose, której publikacja opisująca procedury wykorzystywane przez centrum ratunkowe Ostend (Wildlife Rescue Center Ostend) stanowi podstawę niniejszego podręcznika. Dodatkowo pragniemy podziękować Hugo Nijkampowi z fundacji Sea Alarm za cenne wskazówki.

Vanessa Ryan

Vanessa Ryan
Ekspert ds. Ochrony Bałtyku

WWF Finlandia

Agni Kaldma
Kierownik projektu

Estoński Fundusz na rzecz Przyrody
(Estonian Fund for Nature)

Mikael Ovegård

Mikael Ovegård
Kierownik projektu

KFV's Riksförbund

2. WPŁYW ROPY NA ŚRODOWISKO NATURALNE

Kiedy ropa naftowa przedostaje się do wody, zagrożony jest cały ekosystem. Plamy ropy zmniejszają produkcję fitoplanktonu i tym samym zaburzają prawidłowe funkcjonowanie całego łańcucha pokarmowego aż do stojących na jego szczycie drapieżników, m.in. fok i ptaków drapieżnych. Ropa jest w stanie zagrozić także zamieszkującym dno zbiornika wodnego bezkręgowcom, ponieważ pokrywając ich powierzchnię, pozbawia je niezbędnego do życia tlenu. Niszczący wpływ tej substancji zagraża również prawidłowemu rozwojowi i rozmnażaniu ryb i ptaków. Niebezpieczny jest również fakt, że tylko część negatywnych skutków wpływu ropy naftowej na organizmy i ekosystemy da się zauważyć gołym okiem.

Ropa naftowa to dla większości organizmów żywych substancja toksyczna, która oddziałuje na nie zarówno bezpośrednio, jak i pośrednio. Najbardziej oczywistym efektem kontaktu z ropą jest zabrudzenie piór lub sierści zwierzęcia. Posklejane pióra kłępują ruchy, zaburzają termoregulację, a nawet zmieniają charakterystyczne dla gatunku zachowania, np. żerowanie. U ptaków morskich zaolejenie

prowadzi do zmian w strukturze piór, niszcząc ich wodoodporność, wskutek czego pióra przemakają, a ptaki doświadczają śmiertelnej w skutkach hipotermii.

Czyszczenie piór, a także spożywanie skażonego pokarmu prowadzi z kolei do toksycznego oddziaływania ropy na narządy wewnętrzne, powodując poważne komplikacje zarówno w przewodzie pokarmowym, jak i innych układach organizmu. Najczęściej w efekcie dochodzi do uszkodzenia wątroby i nerek, jak również bardziej odległych w czasie skutków, jak np. zaburzenia płodności. Ponadto składniki ropy niszczą czerwone krwinki, powodując anemię i niedotlenienie – szczególnie niebezpieczne dla ptaków morskich, które zdobywają pokarm nurkując. Znaną są również rakotwórcze właściwości substancji ropopochodnych. Do pośrednich skutków wycieku substancji niebezpiecznych na osobniki i populacje można zaliczyć niszczenie siedlisk czy zmniejszenie dostępności pożywienia.

Pracownicy i wolontariusze biorący udział w ratowaniu zaolejonych ptaków powinni pamiętać, że mają do czynienia z substancją toksyczną. Aby uniknąć problemów zdrowotnych wśród rehabilitantów oraz innych osób zaangażowanych w akcję ratunkową, należy udzielić odpowiednich instrukcji z zakresu bezpieczeństwa i higieny pracy.

© BJÖRN HILLARP

W kontakcie z ropą pióra tracą wodoodporność, co prowadzi do problemów z termoregulacją.

3. POMOC ZAOLEJONYM ZWIERZĘTOM

W momencie gdy dochodzi do wycieku ropy naftowej, nie ma czasu na opracowywanie planów i strategii działania. Podejście do pomocy zaolejonym zwierzętom różni się w zależności od kraju. Istnieją skrajnie odmienne strategie: od zabijania wszystkich poszkodowanych zwierząt po wylapywanie i rehabilitację jak największej liczby osobników. Często pada pytanie: dlaczego właściwie należy rehabilitować zaolejone zwierzęta? W tym przypadku naturalną odpowiedzią zdaje się być kolejne pytanie: a dlaczego nie? Na całym świecie widzimy przykłady tego, że rehabilitacja zwierząt po wycieku ropy nie tylko jest możliwa, ale również dzięki niej coraz więcej zdrowych osobników powraca do środowiska naturalnego. Rosnąca wiedza na temat najlepszych metod rehabilitacji daje coraz większą szansę powodzenia w ratowaniu zagrożonych i ginących gatunków czy też lokalnych populacji.

Nadrzędnym celem akcji ratunkowej jest minimalizacja cierpienia zwierząt oraz ochrona populacji. W przypadku wycieków na wielką skalę możemy spodziewać się setek lub tysięcy poszkodowanych zwierząt, najczęściej ptaków. Często w takich warunkach sytuacja może wymknąć się spod kontroli, dlatego kluczowa jest znajomość najskuteczniejszych i sprawdzonych metod działania oraz wsparcie w postaci kadry odpowiednio przeszkolonych rehabilitantów dzikich zwierząt. Jeśli pomoc nie jest dobrze zorganizowana, istnieje ryzyko, że zaniepokojeni ludzie będą sami próbowali pomóc, tworząc prowizoryczne punkty ratunkowe lub czyszcząc i przetrzymując ptaki w domach. Znaną są przypadki, kiedy wobec braku reakcji ze strony odpowiednich władz oburzone społeczeństwo i niedoświadczone organizacje podejmowały próby ratowania zwierząt na własną rękę. W najgorszym przypadku takie działania mogą spowolnić właściwą akcję ratunkową lub doprowadzić do rozprzestrzenienia się ropy na tereny wcześniej nieskażone. Zorganizowana akcja ratunkowa pozwala na szybkie opanowanie sytuacji i zapewnienie spokoju zwierzętom i bezpieczeństwu ludziom. Jednocześnie wszelkie działania przeprowadzane są zgodnie z prawem (w tym prawami zwierząt), a przedstawiciele społeczności lokalnych i wolontariusze chętni do niesienia pomocy otrzymują szansę udziału w akcji ratowania zwierząt. Przy okazji zdobywana jest istotna wiedza naukowa.

W czasie wycieku rozwój sytuacji i potrzeby w zakresie prowadzenia akcji ratunkowej są początkowo dość trudne do przewidzenia. Wielkość strat w ekosystemach czy liczba zaolejonych ptaków podczas wycieku może być różna, m.in. w zależności od pogody, pory roku, tras migracji ptaków czy obecności szczególnie podatnych na skażenie ropą gatunków. Pierwsze zaolejone ptaki mogą zostać znalezione prawie natychmiast po wykryciu wycieku, inne – dni lub tygodnie później. Bywa, że jednego dnia znajdują-

© JUHANI KOIVUSAARI

Liczba znalezionych zaolejonych ptaków może się znacznie różnić w zależności od charakteru wycieku.

nych jest zaledwie kilka ptaków, ale zdarza się, że są to setki lub tysiące potrzebujących pomocy osobników jednocześnie. Jest to ogromne wyzwanie logistyczne.

Natychmiastowa reakcja jest podstawą akcji ratunkowej i gwarantem szybkiego wylapywania, humanitarnej rehabilitacji, a w niektórych przypadkach poddawania zwierząt eutanazji w celu ograniczenia ich cierpienia. Tworzenie oddziału ratunkowego powinno być odpowiednio zorganizowane, efektywne i oparte o jasne, przejrzyste zasady, z możliwością zapewnienia właściwej współpracy wszystkim zaangażowanym stronom. Sprawnie zarządzane oddziały ratunkowe, pracujące w oparciu o najlepsze metody rehabilitacji zwierząt, powinny być integralną częścią każdego szerszego planu zwalczania skutków wycieku substancji niebezpiecznych.

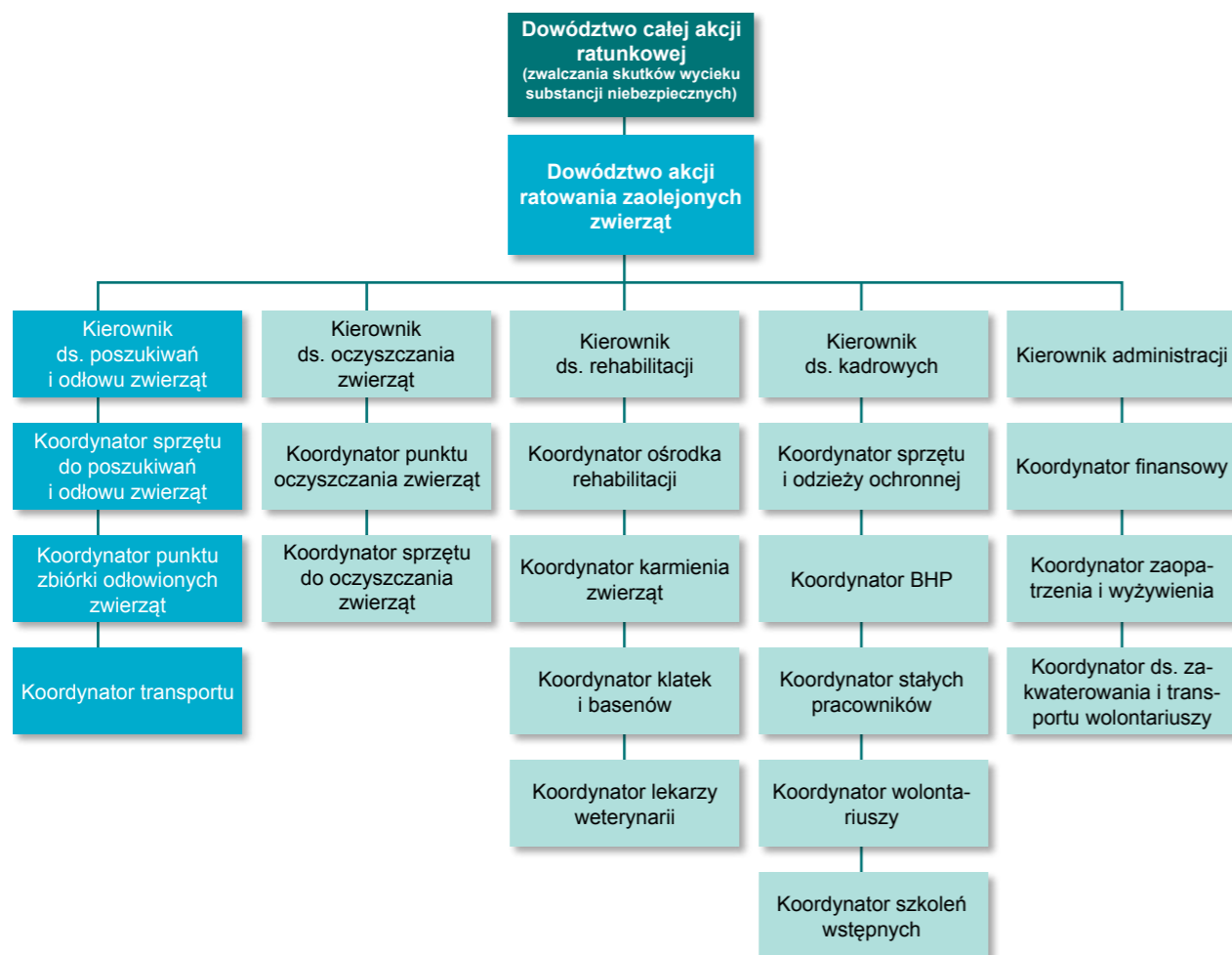
3.1. ZARZĄDZANIE AKCJĄ RATUNKOWĄ

W różnych krajach funkcjonują różne modele zarządzania akcjami ratunkowymi, ale pomoc zaolejonym zwierzętom powinna być zawsze integralną częścią całej prowadzonej akcji usuwania skutków wycieku substancji niebezpiecznych. Taki model zapewni szybszy przepływ informacji oraz sprawną współpracę pomiędzy jednostkami ratowania zwierząt a władzami i ułatwi przydzielenie do akcji odpowiednich środków i osób.

Szybka reakcja to podstawa sukcesu akcji.

PONIŻEJ PRZYKŁADOWY SCHEMAT ORGANIZACJI ODDZIAŁU RATOWANIA ZAOLEJONYCH ZWIERZĄT

3.2. ROZPOCZĘCIE AKCJI RATUNKOWEJ

Jak już wcześniej wspomniano, w przypadku wycieku ropy ratownicy i rehabilitanci dzikich zwierząt powinni zostać postawieni w stan gotowości najszybciej, jak jest to możliwe. Nawet jeśli początkowo nie ma zgłoszeń dotyczących uszkodzonych zwierząt, ważne jest, aby służby ratunkowe, wraz z niezbędnymi obiektami i sprzętem, znalazły się na miejscu gotowe do akcji, zwłaszcza biorąc pod uwagę, że mobilizacja wszystkich jednostek trwa jakiś czas. Kluczową kwestią jest zatem, aby

wszystkie służby zaangażowane w usuwanie skutków wycieku (zarówno służby na morzu, jak i na brzegu) były świadome, jakimi zasobami i oddziałami do ratowania zaolejonych zwierząt dysponują i aby wiedziały, jak się z nimi skontaktować. Z tego powodu jest istotne, aby rehabilitanci dzikich zwierząt i władze stale ze sobą współpracowały (także przed sytuacją kryzysową), np. odbywając wspólne szkolenia i opracowując strategię działania na wypadek wycieku substancji niebezpiecznych.

Dane kontaktowe przeszkolonych rehabilitantów dzikich zwierząt powinny być łatwo dostępne we wszystkich krajach i aktualizowane na bieżąco.

3.3. POZIOMY AKCJI RATUNKOWYCH

Ważne jest, aby władze знаły dostępne zasoby, tj. możliwości sprzętowe i liczbę ratowników gotowych do akcji w czasie wycieku. Liczba zaolejonych ptaków, którą mogą przyjąć lokalne i regionalne ośrodki, jest ograniczona, więc na wypadek, gdyby zwierząt było bardzo dużo, warto wypracować metody współpracy z innymi instytucjami i organizacjami pomagającymi zwierzętom oraz ośrodkami rehabilitacji (krajowymi lub zagranicznymi).

Metoda dopasowania środków to sposób radzenia sobie ze skutkami katastrof ekologicznych w zależności od ich skali, a także stopnia, w jakim można sobie z nimi poradzić przy wykorzystaniu zasobów lokalnych, regionalnych lub krajowych. Zazwyczaj rozróżniamy trzy poziomy katastrof ekologicznych, a co za tym idzie – trzy poziomy akcji ratunkowych. Pierwszy to wydarzenie o skali lokalnej, drugi – skali krajowej, a trzeci – skali międzynarodowej. Wstępne określenie skali zanieczyszczenia jest istotne, bo dzięki niemu władze odpowiednich szczebli są w stanie określić moment, do którego poszczególne jednostki są w stanie opanować sytuację, a od którego momentu potrzebne będzie wsparcie z zewnątrz.

Definiowanie skali wydarzenia i poziomu akcji ratunkowej może przebiegać w oparciu o różne kryteria, np. wg istniejących zasobów ratunkowych (jaką liczbę zwierząt mogą przyjąć lokalne/regionalne/krajowe ośrodki rehabilitacji?) lub gatunków uszkodzonych zwierząt (czy zasady się różnią w przypadku gatunków pospolitych i zagrożonych wyginięciem?).

3.4. ORGANIZACJE WSPIERAJĄCE AKCJE RATUNKOWE

W wielu krajach nadbałtyckich działają już wyspecjalizowane organizacje, mające wiedzę i/lub doświadczenie w postępowaniu z zaolejonymi ptakami oraz posiadające grupy specjalnie przeszkolonych pracowników i wolontariuszy, zajmujące się pomocą zwierzętom uszkodzonym wskutek wycieku ropy. Takie organizacje są zatem przygotowane, by wspierać władze wiedzą ekspercką, wykwalifikowaną kadrą, przeszkolonymi wolontariuszami i częściowo także sprzętem. Wiedza na temat istniejących zasobów oraz wzajemnych oczekiwań władz i organizacji pozwala wypracować najbardziej efektywne strategie działania.

Wolontariusze, zwłaszcza odpowiednio przeszkoleni, stanowią istotną część zespołu ratunkowego. Najlepiej, jeśli pracę wolontariuszy koordynuje organizacja, działająca zgodnie z ogólnoprzyjętymi zasadami pomocy zaolejonym zwierzętom i mająca wypracowaną ścieżkę współpracy z władzami. W Estonii pracę wolontariuszy koordynuje Estoński Fundusz na rzecz Przyrody (Eestimaa

Looduse Fond – ELF), w Finlandii – Fundacja WWF, a w Szwecji – Katastrofhjälp Fåglar och Vilt (KFV). Bardziej szczegółowe informacje na temat wolontariuszy można uzyskać, kontaktując się bezpośrednio z tymi organizacjami. Dane kontaktowe znajdują się na stronie 10.

3.5. ŚRODKI PREWENCYJNE

Jednym z pierwszych kroków, jakie należy podjąć po otrzymaniu informacji o wycieku, jest ustalenie obszarów o największym stopniu skażenia oraz miejsc, które można jeszcze uchronić przed wyciekami. Uniemożliwienie zwierzętom dostępu do skażonego terenu może się okazać łatwiejsze, tańsze i mniej pracochłonne niż łapanie i oczyszczanie zaolejonych zwierząt. Aby mieć możliwość podjęcia działań prewencyjnych, ratownicy i rehabilitanci muszą być jednak natychmiast postawieni w stan gotowości. Za środki zapobiegawcze uznaje się wszelkie środki przedsięwzięte, by uchronić zwierzęta od kontaktu z ropą naftową. Środki te dzielimy na płoszenie oraz prewencyjne odławianie.

Techniki płoszenia, w których wykorzystuje się bodźce sensoryczne (takie jak hałas, metody wizualne itp.), są w stanie powstrzymać ptaki i inne zwierzęta przed przemierzaniem się na skażony teren. Te techniki najlepiej sprawdzają się na niewielkich i jasno wydzielonych obszarach. W przypadku dużych dryfujących plam ropy trudno jest zabezpieczyć cały zagrożony obszar, a ponadto może się zdarzyć, że w pobliżu nie będzie już miejsc nieskażonych, gdzie zwierzęta mogłyby się schronić. Zanim rozpocznie się płoszenie, warto zasięgnąć rady lokalnych organizacji ornitologicznych w sprawie zamieszkujących dany teren gatunków, ich zwyczajów i behawioru. W płoszeniu najczęściej bierze udział dobrze przeszkolony personel, posługujący się różnego rodzaju sprzętem: działkami gazowymi wydającymi głośne dźwięki, flagami, ostrzegawczą, odbłaskową taśmą. Zwierzęta mogą jednak przyzwyczajać się do wykorzystywanych metod płoszenia i przestać na nie reagować, dlatego podczas przedłużającego się zagrożenia wykorzystywane metody należy zmieniać.

Prewencyjne odławianie najczęściej stosuje się wtedy, gdy okolice skażonego miejsca zamieszkują rzadkie lub zagrożone wyginięciem gatunki ptaków i istnieje ryzyko ich kontaktu z ropą. Odłowienie i transport zwierząt lub przetrzymanie ich w ośrodkach rehabilitacji do momentu oczyszczenia terenu może okazać się najlepszym rozwiązaniem.

3.6. CZYNNOSCI I ŚRODKI STOSOWANE W CZASIE AKCJI RATUNKOWEJ

Akcja ratunkowa dzieli się na następujące etapy: lokalizacja i odławianie zaolejonych ptaków, stabilizacja, oczyszczanie i dalsza rehabilitacja. Bardziej szczegółowe informacje dotyczące poszczególnych etapów zostały opisane w kolejnych rozdziałach niniejszego podręcznika.

Każdy z wymienionych etapów wiąże się z określonym rodzajem zaplecza. Personel i wolontariusze potrzebują transportu, zakwaterowania, zaopatrzenia w żywność, sprzętu i odzieży ochronnej, a także ubezpieczenia i opieki medycznej. Większość z tych świadczeń winna być w całości lub przynajmniej częściowo zapewniana przez instytucję państwową zarządzającą akcją ratunkową. Bardziej szczegółowe zasady współpracy z wolontariuszami powinny być regulowane prawem krajowym.

Lista sprzętu wykorzystywanego podczas akcji ratunkowych jest długa. Składają się na nią między innymi: siatki, klatki, kartonowe pudła, środki myjące, leki i inne wyposażenie weterynaryjne, karma dla zwierząt itp. Sposób ich zakupu i późniejszy zwrot poniesionych przez rehabilitantów kosztów należy uzgodnić z instytucją państwową zarządzającą akcją. Sprzęt może być zakupiony bezpośrednio przez odpowiedzialne władze lub przez rehabilitantów, przy założeniu późniejszego zwrotu kosztów przez państwo. Często rehabilitanci dysponują sprzętem wystarczającym na kilka pierwszych dni akcji, który z czasem wymaga jednak uzupełnienia. Zasady kupna niezbędnego wyposażenia i zarządzania jego kosztami powinny zostać z góry jasno określone.

Do środków niezbędnych podczas poszukiwania i odławiania zwierząt zaliczają się kartonowe pudła.

DANE KONTAKTOWE ORGANIZACJI ZAANGAŻOWANYCH I DOŚWIADCZONYCH W POMOCY ZAOLEJONYM ZWIERZĘTOM:

ESTONIA:

- Estonian Fund for Nature (ELF): www.elfond.ee
- Estonian Environmental Board: www.keskkonnaamet.ee
- Estonian Rescue Board: www.rescue.ee
- Estonian Environmental Inspectorate: www.kki.ee

SZWECJA

- KfV – Katastrofhjälp fågel och vilt: www.kfv-riks.se
- Svenska Blåa Stjärnan: www.svenskablastjarnan.se
- Swedish Civil Contingencies Agency (MSB): www.msb.se
- Swedish Coast Guard: www.kustbevakningen.se

FINLANDIA

- Finnish Environment Institute (SYKE): www.syke.fi
- Itä-Uusimaa Rescue Service: www.iupl.fi
- WWF Finland: www.wwf.fi

ORGANIZACJE MIĘDZYNARODOWE

- Sea Alarm Foundation: www.sea-alarm.org
- The International Tanker Owners Pollution Federation Limited (ITOPF): www.itopf.org
- International Bird Rescue (IBR): www.bird-rescue.org
- Tristate Bird Rescue and Research: www.tristatebird.org
- Oiled wildlife care network: www.owcn.org

4. DOKUMENTACJA

Profesjonalnie zarządzana akcja ratowania zaolejonych zwierząt powinna być częścią szerszego planu walki ze skutkami katastrofy ekologicznej i bazować na najlepszych dostępnych metodach opieki nad zwierzętami. Wszelkie podjęte decyzje oraz przedsięwzięte środki powinny być dokładnie dokumentowane z następujących powodów:

- zachowanie transparentności i możliwość identyfikacji podmiotów odpowiedzialnych za poszczególne działania;
- możliwość dostarczenia danych do badań naukowych (określenie strat w populacjach ptaków);
- uzyskanie poparcia społecznego i zdobycie dofinansowania;
- dochodzenie roszczeń finansowych (pociągnięcie do odpowiedzialności sprawców katastrofy);
- zapewnienie zdrowia i bezpieczeństwa zarówno zwierząt, jak i ratowników; przestrzeganie praw zwierząt.

4.1. DOKUMENTACJA ZWIERZĄT

Każde żywe zwierzę, przyjęte do ośrodka rehabilitacji, otrzymuje indywidualny formularz rejestracyjny pacjenta oraz kartę leczenia, dzięki której monitoruje się jego stan zdrowia w poszczególnych dniach przez cały okres pobytu w ośrodku. Wszystkie dane dotyczące konkretnego osobnika powinny być zamieszczone właśnie w tych formularzach. Ogólnie przyjęta jest zasada, że lepiej jest podać za dużo szczegółów, niż pominąć jakąś informację.

Dokładna dokumentacja ludzi, zwierząt i zasobów jest niezbędna w skutecznym ratownictwie.

Martwe zwierzęta również są dokumentowane i liczone według gatunku i płci. Bywa, że aby określić wpływ katastrofy na populację, przeprowadzane są badania pośmiertne poszczególnych osobników.

4.2. DOKUMENTACJA PRACOWNIKÓW I WOLONTARIUSZY

Czas pracy oraz zakres obowiązków pracowników i wolontariuszy również podlega drobiazgowej rejestracji. Po przybyciu do ośrodka rehabilitacji wolontariusze muszą wypełnić formularz zawierający ich dane oso-

bowe (nazwisko, adres, numer telefonu). Pracownicy i wolontariusze muszą także pisemnie zobowiązać się do przestrzegania regulaminu ośrodka. Ponadto wszyscy wolontariusze wpisują swój czas pracy w ogólnym rejestrze pracowniczym, będącym dziennym wykazem godzin przepracowanych przez wszystkich, którzy danego dnia stawili się w pracy. Rejestrowana jest godzina rozpoczęcia i zakończenia pracy. Formularze rejestracyjne dla wolontariuszy pomagających w ośrodkach rehabilitacji lub przy poszukiwaniu i odławianiu zwierząt znajdują się na stronach 12 i 13 niniejszego podręcznika w wersji gotowej do druku. Wolontariusze muszą rejestrować się każdorazowo, gdy stawiają się w pracy i z niej wychodzą. Dopiero po wypełnieniu formularza zostają poinformowani o czekających na nich obowiązkach.

Rozkład zajęć obowiązujący danego dnia udostępniany jest na tablicy informacyjnej, a wolontariusze są zobowiązani do przestrzegania go.

Każdy, nawet drobny, wypadek czy choroba podczas pracy powinny być natychmiast zgłaszane do kierownika ds. kadrowych lub bezpośredniego przełożonego. Konieczne jest także posiadanie stosownego ubezpieczenia.

4.3. DOKUMENTACJA SPRZĘTU I ŚRODKÓW

Cały sprzęt oraz usługi, z których korzysta się w czasie trwania akcji ratunkowej, muszą zostać zatwierdzone i udokumentowane. Każdy pracownik lub wolontariusz dokonujący zakupów na poczet organizacji akcji powinien zachować dowód zakupu i przekazać go kierującemu akcją. Jest to niezwykle ważne w świetle końcowych rozliczeń oraz wyliczenia kosztów organizacji danej interwencji.

Odpady i skażona woda, powstała w czasie mycia zwierząt, również powinny zostać udokumentowane i przekazane odpowiednim służbom do utylizacji. Wolontariusze mają obowiązek informować o wszystkich rzeczach osobistych, które zostały zgubione, skradzione lub uszkodzone podczas akcji.

4.4. WYKORZYSTANIE DRUKOWANYCH PROTOKOŁÓW

Wszelkie drukowane protokoły postępowania czy zarządzania, takie jak np. zasady rehabilitacji zaolejonych zwierząt, struktura dowodzenia akcją ratunkową itp., również stanowią część dokumentacji. Jest ona dla pracowników i wolontariuszy doskonałym źródłem informacji na temat obowiązujących standardów. Wprowadzając element organizacji niezbędny dla szybkiej i efektywnej pracy, pozwala uczyć się na błędach i unikać pomyłek w przyszłości. Dzięki takiej dokumentacji można też bez problemu odtworzyć przebieg zakończonej już akcji. Protokoły powinny być na bieżąco aktualizowane i łatwe do adaptacji czy zmiany w przypadku pojawienia się nowych, bardziej efektywnych metod pracy.

FORMULARZ REJESTRACYJNY DLA WOLONTARIUSZY

Nazwa i numer ośrodka rehabilitacji: _____

Numer rejestracyjny wolontariusza: _____

DANE OSOBOWE

Imię i nazwisko: _____

Narodowość: _____

Adres zamieszkania: _____

Numer telefonu: _____

Adres e-mail: _____

Numer PESEL: _____

Data pierwszej rejestracji: _____

Praca zakończona dnia: _____

Liczba przepracowanych okresów/dni: _____

DANE KONTAKTOWE OSOBY, KTÓRĄ NALEŻY POINFORMOWAĆ W RAZIE WYPADKU

Imię i nazwisko: _____

Adres zamieszkania: _____

Numer telefonu: _____

Adres e-mail: _____

Niniejszym oświadczam, że podane przeze mnie dane są zgodne z prawdą. Jestem świadomy/świadoma zasad obowiązujących podczas akcji ratunkowej i w ośrodku rehabilitacji i zobowiązuję się ich przestrzegać. Dodatkowo zobowiązuję się stosować się do zaleceń i wskazówek pracowników ośrodka rehabilitacji i przełożonych. Rozumiem, że nie przestrzeganie obowiązujących zasad i regulaminów wiąże się z zakończeniem współpracy pomiędzy mną a ośrodkiem rehabilitacji.

Data

Podpis

FORMULARZ REJESTRACJI CZASU PRACY W OŚRODKU REHABILITACJI

Nazwa i numer ośrodka rehabilitacji: _____

Data: _____

Zmiana: _____

Imię i nazwisko	Indywidualny numer rejestracyjny
Godzina rozpoczęcia pracy	Godzina zakończenia pracy
Podpis	Podpis
Imię i nazwisko	Indywidualny numer rejestracyjny
Godzina rozpoczęcia pracy	Godzina zakończenia pracy
Podpis	Podpis
Imię i nazwisko	Indywidualny numer rejestracyjny
Godzina rozpoczęcia pracy	Godzina zakończenia pracy
Podpis	Podpis
Imię i nazwisko	Indywidualny numer rejestracyjny
Godzina rozpoczęcia pracy	Godzina zakończenia pracy
Podpis	Podpis
Imię i nazwisko	Indywidualny numer rejestracyjny
Godzina rozpoczęcia pracy	Godzina zakończenia pracy
Podpis	Podpis
Imię i nazwisko	Indywidualny numer rejestracyjny
Godzina rozpoczęcia pracy	Godzina zakończenia pracy
Podpis	Podpis

5. UWAGI OGÓLNE DOTYCZĄCE REHABILITACJI PTAKÓW

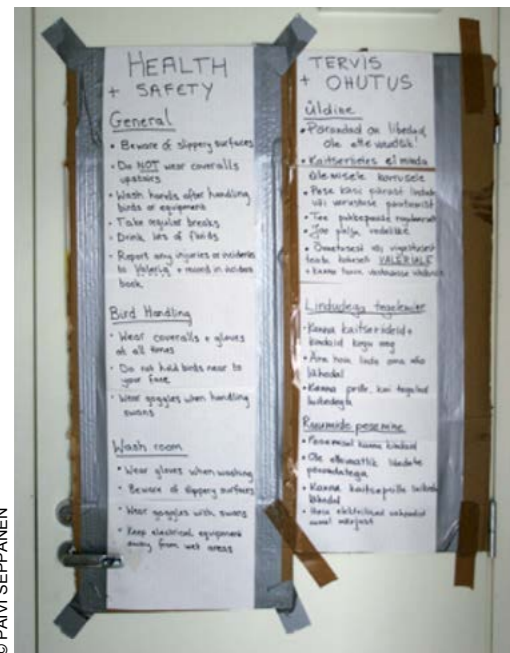
5.1. ZACHOWANIE ZASAD BEZPIECZEŃSTWA

Należy pamiętać, że kontakt z zaolejonymi ptakami wiąże się z ryzykiem. Jak już wspomniano, ropa naftowa jest substancją toksyczną, a zetknięcie się z nią może prowadzić do podrażnienia układu oddechowego, oparzeń skóry oraz innego rodzaju kłopotów zdrowotnych. Oprócz ryzyka wynikającego z pracy w trudnych warunkach, gdzie mamy styczność z niebezpiecznymi substancjami, dochodzi ryzyko związane z pracą z dzikimi zwierzętami, które mogą poważnie ranić niosących im pomoc ludzi. Ponadto wszystkie dzikie zwierzęta mogą być nosicielami pasożytów, bakterii, wirusów i grzybów, z których większość z łatwością może się przenosić na ludzi i inne zwierzęta, zarówno dzikie, jak i domowe. Dlatego też bardzo istotne jest przestrzeganie podstawowych zasad higieny i bezpieczeństwa podczas pomocy zaolejonym ptakom. Bezpieczeństwo niosących pomoc ludzi należy traktować priorytetowo (jako zasadę nr 1). Wszyscy pracownicy i wolontariusze muszą mieć zapewniony sprzęt i odzież ochronną, a apteczka pierwszej pomocy powinna być zawsze pod ręką. Równie istotne jest zachowanie zasad higieny oraz upewnienie się, że wszelkie informacje z zakresu BHP

są umieszczone w widocznych miejscach. Wolontariusze poniżej osiemnastego roku życia nie powinni być dopuszczeni do kontaktu z zaolejonymi ptakami. Nie powinno się również dopuszczać do pracy kobiet w ciąży, a także osób cierpiących na alergię, astmę, przewlekłe choroby związane z układem oddechowym oraz osób

ZASADY, O KTÓRYCH NALEŻY PAMIĘTAĆ

BEZPIECZEŃSTWO PRACY	DBAŁOŚĆ O HIGIENĘ I CZYSTOŚĆ
Podczas pracy powinno się robić częste przerwy. Przemęczenie utrudnia sprawne wykonywanie zadań.	Wszystkie rany, nawet te najmniejsze, trzeba jak najszybciej zdezynfekować i opatrzyć.
Pracując należy pić dużo wody oraz zdrowo i regularnie się odżywiać. Posiłki powinny być spożywane jedynie w miejscach do tego przeznaczonych (nie na stanowisku pracy).	Częste mycie rąk to podstawa.
Każdy incydent czy problem należy zgłaszać przełożonemu.	Podział na dwie strefy, z czystymi i zaolejonymi ptakami, powinien być bezwzględnie przestrzegany. Podobnie czysty i brudny sprzęt należy trzymać oddzielnie.
Ogłoszenia zamieszczone na tablicach w ośrodku rehabilitacji zawierają ważne informacje lub instrukcje. Bywają one zmieniane lub aktualizowane, dlatego regularnie czytaj te informacje. Właściwa komunikacja jest kluczowa.	Należy dbać o zachowanie czystości i porządku, nie wolno zostawiać niczego na podłodze (istnieje możliwość potknięcia się).
Wszelkie kable i gniazda elektryczne należy zabezpieczyć, upewniając się, że żadne z nich nie mają styczności z wodą, aby nie narażać siebie i innych na porażenie prądem.	W miejscach, gdzie trzymane są zwierzęta, nie wolno jeść ani pić.
W ośrodku rehabilitacji obowiązuje zakaz palenia. Palenie jest dozwolone jedynie w specjalnie wydzielonej przestrzeni na zewnątrz.	Inne ubrania i ręczniki powinny być używane w czasie pracy, a inne po jej zakończeniu lub w przerwie na odpoczynek lub posiłek.
Pracownicy są zobowiązani do używania specjalnego sprzętu i odzieży ochronnej, dobranej odpowiednio do wykonywanych zadań.	Sprzęt trzeba przechowywać zawsze w jednym miejscu, tak aby był szybko i łatwo dostępny.
Podłogi mogą być mokre i śliskie - należy zawsze nosić odpowiednie obuwie.	Podział na strefę przeznaczoną dla zwierząt i tę dla ludzi musi być ściśle przestrzegany.

Zasady BHP powinny być umieszczone w widocznym miejscu.

o upośledzonym układzie odpornościowym. Istotnym jest, aby każdy, kto zamierza pomagać przy poszkodowanych zwierzętach, poinformował kierownictwo o wszelkich chorobach lub dolegliwościach, które mogą wykluczać go z pracy. Skomplikowane i wymagające zadania, stawiane przed personelem i wolontariuszami, są psychicznie i fizycznie wyczerpujące. Podczas akcji obowiązuje całkowity zakaz spożywania alkoholu i narkotyków, zaś każda osoba nieprzestrzegająca obowiązujących zasad zostanie natychmiast odsunięta od pracy.

Odzież i sprzęt ochronny wykorzystywane podczas pomocy zaolejonym zwierzętom dobierane są w zależności od panujących warunków pracy i rodzajów zadań. Poniżej znajduje się pełna lista niezbędnego sprzętu i odzieży:

- Ubranie odpowiednie do panujących warunków pogodowych
- Wodoodporny kombinezon z PCV
- Jednorazowy kombinezon ochronny z tyteku
- Obuwie odporne na ropę
- Rękawice odporne na ropę
- Gogle ochronne
- Jednorazowe maski na usta i nos, zabezpieczające przed oparami ropy oraz chorobami rozprzestrzeniającymi się drogą kropelkową
- Długie rękawice do mycia ptaków
- Wodoodporny fartuch
- Rękawice jednorazowe (nitrylowe)

© SUSANNA MANU

ZAGROŻENIA PODCZAS PRACY

ZWIERZĘTA:

UGRYZIENIA, OBRAŻENIA ZADANE DZIOMBEM I PAZURAMI
Najbardziej narażone miejsca: dłonie, nadgarstki, oczy.

Środki ostrożności: rękawice (skórzane), gogle, umiejętność i wprawne unieruchamianie zwierząt – odpowiednie przeszkolenie i praktyka.

Należy pamiętać o tym, że mamy do czynienia z dzikimi zwierzętami, których zachowanie może być nieprzewidywalne.

CHOROBY ODZWIERZĘCE, PASOŻYTY

Środki ostrożności: rękawice, mycie rąk, używanie maski, regularne dezynfekowanie miejsc leczenia i przetrzymywania zwierząt.

SUBSTANCJE NIEBEZPIECZNE,

NP. ROPOPOCHODNE:

PODRAŻNIENIA SKÓRY, KŁOPOTY ZDROWOTNE W PRZYPADKU WDYCHANIA OPARÓW, PODRAŻNIENIA OCZU

Środki ostrożności: rękawice, gogle, maski.

MYCIE:

PODRAŻNIENIA SKÓRY

Środki ostrożności: nawilżający krem do rąk, rękawice, ograniczenie czasu pracy przy myciu zwierząt.

PRACA NA ZEWNĄTRZ:

ZIMNO, KONTAKT Z WODĄ, KONTAKT Z LODEM, OPARZENIA SŁONECZNE

Środki ostrożności: dostosowana do warunków odzież i obuwie, krem ochronny z filtrem UV, nakrycie głowy, picie dużej ilości płynów, właściwy sprzęt ochronny do pracy w wodzie i w pobliżu zbiorników i cieków wodnych.

PRACA W OŚRODKU REHABILITACJI:

ŚLISKIE PODŁOGI, RYZYKO PRZEGRZANIA, KONTAKT Z WODĄ I ELEKTRYCZNOŚCIĄ

Środki ostrożności: odpowiednie ubranie i obuwie, szkolenia z zakresu BHP, zrozumienie i przestrzeganie zasad BHP, picie dużej ilości wody.

OGÓLNE:

FIZYCZNY I PSYCHICZNY STRES

Środki ostrożności: regularne przerwy w pracy, właściwe odżywianie się i picie odpowiedniej ilości płynów, szkolenia, dobra znajomość wykonywanej pracy, kontrola swojego stanu zdrowia i kondycji oraz informowanie przełożonych na bieżąco o wszelkich niepokojących zdarzeniach czy objawach.

5.2. DOBROSTAN ZWIERZĄT

Opieka nad zwierzęciem zaczyna się w momencie zarzucenia na nie przysłowiowej siatki, co oznacza moment chwycenia i immobilizacji fizycznej. Od tej chwili obowiązują specjalne zasady. Nadrzędnym celem rehabilitacji jest przywrócenie środowisku całkowicie zdrowych osobników (o piórach w 100% wodoodpornych), które będą w stanie przeżyć i rozmnażać się w swoim naturalnym środowisku równie dobrze, jak miało to miejsce, zanim doszło do wycieku. Podczas rehabilitacji należy zapewnić zwierzętom jak najlepsze warunki, a wszelkie czynności powinny odbywać się zgodnie z ustalonymi i zatwierdzonymi procedurami. Każdy etap rehabilitacji powinien być dokumentowany w karcie leczenia pacjenta. W miarę możliwości czas przebywania zwierzęcia w ośrodku powinien być jak najkrótszy.

Aby zapobiegać rozprzestrzenianiu się chorób w ośrodku rehabilitacji, priorytetem jest duża dbałość o czystość i higienę. Jednocześnie nie wolno zapominać, że przebywanie w zamknięciu oznacza dla zwierząt ogromny stres, należy więc dołożyć wszelkich starań, aby ten stres zminimalizować. Można to osiągnąć na kilka sposobów: ograniczając kontakt ze zwierzętami oraz ilość docierających do nich bodźców. Dodatkowo, aby zredukować poziom

stresu, jaki zwierzęta przeżywają podczas rehabilitacji, należy zachować szczególną uwagę i ostrożność w czasie wykonywania swoich obowiązków, np. należy stosować odpowiednie techniki unieruchamiania ptaków; przykrywać je ręcznikami lub prześcieradłami podczas trzymania i transportu; starać się, aby każdy zabieg odbywał się tylko raz, bez konieczności powtarzania. Należy również unikać prób oswojania zwierząt, nie na miejscu jest także nadmierne zaangażowanie emocjonalne i faworyzowanie poszczególnych osobników, ponieważ może to uniemożliwiać trzeźwą ocenę sytuacji poszczególnych zwierząt. Wszystkie zwierzęta powinny być traktowane w sposób standardowy, oparty na wypracowanych protokołach.

Niektóre prace związane ze sprzątanym miejsc, w których przebywają ptaki, odbywają się codziennie, inne zaś tylko wtedy, gdy zajdzie taka potrzeba. Wszelkie rutynowe czynności należy przeprowadzać regularnie, o stałej porze według określonego grafiku. Dzięki temu można mieć pewność, że nic nie zostanie przeoczone ani pominięte.

Należy ściśle przestrzegać krajowego prawa dotyczącego przetrzymywania, przygotowywania posiłków, karmienia, zapobiegania chorobom oraz opieki nad dzikimi zwierzętami.

© TOOMAS VASK

6. ORGANIZACJA I WYPOSAŻENIE OŚRODKÓW REHABILITACJI ZWIERZĄT

Ośrodki rehabilitacji (także tymczasowe), w których udzielana jest pomoc zaolejonym zwierzętom, powinny znajdować się jak najbliżej terenu, gdzie doszło do skażenia, ale jednocześnie musi to być miejsce o dobrze rozwiniętej infrastrukturze. Będzie to gwarantowało łatwy dostęp wolontariuszy nie tylko do ośrodka rehabilitacji, ale także do sklepów i głównych dróg. Ważnym czynnikiem podczas projektowania ośrodka jest zaaranżowanie układu pomieszczeń w taki sposób, by ułatwić ich późniejszy monitoring. Aby uniemożliwić przedostanie się z zewnątrz na teren ośrodka nieupoważnionych osób, zwierząt domowych czy też drapieżników, teren powinien być zabezpieczony ogrodzeniem.

W zależności od kraju mamy do czynienia z różnymi modelami tworzenia ośrodków rehabilitacji. W niektórych państwach funkcjonują stałe ośrodki, które w razie potrzeby można powiększyć i dostosować warunki w nich panujące do większych akcji ratunkowych. Natomiast w innych krajach ośrodki tworzone są ad hoc, po dojeździe do wycieku ropy. W Finlandii funkcjonuje mobilna jednostka czyszczenia ptaków (ang. *mobile bird cleaning unit* – BCU), która w razie konieczności jest transportowana do dowolnego miejsca w kraju lub za granicą. Administracją mobilną jednostką zajmuje się Fiński Instytut Środowiska (SYKE), za jej transport i rozstawienie odpowiedzialny jest Regionalny Oddział Ratunkowy Itä-Uusimaa, natomiast sprawami personalu, wolontariuszami oraz współpracą z ekspertami takimi jak lekarze weterynarii czy ornitolodzy zajmuje się WWF Finlandia. Na podobnych zasadach funkcjonuje system estoński, gdzie Rada Ratownictwa dysponuje przenośnymi stanowiskami wyposażonymi w sprzęt przeznaczony

do rehabilitacji zaolejonych zwierząt. W momencie gdy dochodzi do wycieku, Rada Ratownictwa wspólnie z Radą Środowiska, odpowiedzialną za pomoc zaolejonym zwierzętom, zajmuje się transportem stanowisk w wyznaczone miejsce. Dzięki umowie między tymi instytucjami a Estońskim Funduszem na rzecz Przyrody, ten ostatni zobowiązany jest zapewnić pomoc wykwalifikowanej kadry i wolontariuszy.

Bez względu na wybrany model najistotniejszym jest określenie miejsc na wybrzeżu, gdzie ośrodki rehabilitacji powinny powstać lub być przetransportowane. Warto przedyskutować to z rehabilitantami. Konieczne jest także włączenie zagadnienia pomocy zaolejonym zwierzętom do ogólnego planu zwalczania skutków katastrof ekologicznych, podczas których dochodzi do wycieku substancji niebezpiecznych.

Podczas projektowania ośrodków rehabilitacji szczególną uwagę należy zwrócić na wentylację i regulację temperatury oraz łatwy dostęp do klatek. Strefy, gdzie przetrzymywane są zaolejone i czyste zwierzęta, powinny być jasno rozgraniczone. Najprostszym, a zarazem bardzo funkcjonalnym układem ośrodka rehabilitacji jest rozplanowanie go na zasadzie „taśmociągu”, gdzie przepływ zwierząt odbywa się wyłącznie w jednym kierunku – od przyjęcia, przez oczyszczanie, suszenie, aż do obszaru opieki nad oczyszczonymi ptakami i basenów, gdzie zwierzęta przygotowywane są do wypuszczenia na wolność.

Zaolejone ptaki powinny być trzymane wewnątrz budynku. Budowa klatek i innych miejsc przetrzymywania powinna być dostosowana do potrzeb poszczególnych gatunków.

© TONI JOKINEN

© JAARKO POIKONEN

Fińska mobilna jednostka czyszczenia ptaków (BCU) składa się z trzech kontenerów zaprojektowanych specjalnie do ratowania zaolejonych zwierząt.

7. PRZETRZYMYWANIE PTAKÓW

Wymagania dotyczące pomieszczeń, gdzie mają przebywać ptaki podczas procesu rehabilitacji, nie są zawsze jednakowe. W większości przypadków zależą od rodzaju i skali wycieku, a nawet od rozwoju sytuacji podczas jednego wycieku. Zdarza się, że pierwsze zaolejone zwierzęta zostają znalezione już w pierwszych dniach po wycieku, ale możliwe jest, że miną nawet tygodnie, zanim pojawią się pierwsze doniesienia o poszkodowanych ptakach. Z tego względu plany dotyczące pomieszczeń dla ptaków w ośrodku rehabilitacji powinny brać pod uwagę dynamicznie zmieniającą się sytuację oraz fakt, że proporcje pomiędzy umyętymi ptakami a tymi ciągle wymagającymi pomocy nie są stałe.

Pomieszczenia przeznaczone do zajmowania się zaolejonymi ptakami różnią się od tych, gdzie trzymane są czyste ptaki. Znacząca jest zwłaszcza różnica temperatur w pomieszczeniach – ptaki zanieczyszczone ropą wymagają zdecydowanie wyższej temperatury (pomiędzy 27° a 30°C), podczas gdy czyste ptaki powinny być trzymane w temperaturze 18-20°C. Wszystkie pomieszczenia powinny mieć sprawną wentylację. Jest to bardzo ważne, aby nie dopuścić do kumulowania się szkodliwych oparów ropy w powietrzu oraz do rozprzestrzeniania grzybicy płuc i worków powietrznych – aspergilozy (zobacz strona 43). Zalecana częstotliwość wymiany powietrza to dziesięć razy na godzinę.

W związku z trudnym do przewidzenia rozwojem sytuacji może się okazać, że nagle potrzebne jest nadspodziewanie dużo klatek, zagród czy basenów. Pomoc przy rozstawianiu i organizowaniu ośrodka to również jeden z obowiązków wolontariuszy.

Klatki powinny być zbudowane w taki sposób, by ich czyszczenie było jak najłatwiejsze. W miarę możliwości ptaki morskie powinny być trzymane w klatkach, których spód wykonany jest z miękkiej, elastycznej i pozbawionej węzłów siatki. Ważne jest, by siatka miała oczka jednocześnie na tyle małe, by nogi ptaków w nie nie wpadały, i na tyle duże, by odchody mogły przez nie przelatywać. Klatki ze spodem z siatki mają wiele zalet, między innymi:

- siatka, jeśli jest wykonana z odpowiednio miękkiego materiału, zapobiega ewentualnym urazom klatki piersiowej i nóg ptaków morskich, które nie są przyzwyczajone do leżenia na twardym podłożu (zobacz też strona 43);
 - istnieje możliwość regulacji wysokości umieszczenia spodu z siatki w poszczególnych klatkach, dzięki czemu wyjmowanie i wkładanie ptaków jest wygodniejsze, a to z kolei pozwala uniknąć nadwyrężania pleców przez osoby pracujące z ptakami;
 - odchody ptaków nie pozostają w klatce, dzięki czemu klatka i same ptaki pozostają czyste;
 - sprzątanie podłogi pod klatkami jest łatwe. Dla dodatkowego ułatwienia na podłodze można rozłożyć gazety i wymieniać je kilka razy dziennie.
- Gatunki ptaków przyzwyczajone do chodzenia po ziemi (np. łabędzie, większość mew i ptaków brodziejących) mogą być trzymane na podłodze. Podłoga powinna być wyłożona specjalnym tworzywem (typu Astroturf), ręcznikami, gazetami lub trocinami, nigdy zaś sianem czy słomą, gdyż stanowią one idealną pożywkę dla rozwoju grzybów, które są przyczyną aspergilozy. Podłogę należy utrzymywać w czystości, podłoże wymieniać często oraz dbać o to, by było suche.

Klatki powinny być częściowo przykryte jasnymi przesieradkami lub ręcznikami, co ma na celu obniżenie poziomu stresu ptaków oraz zapobiega ucieczkom zwierząt z klatek. Przebywając ze zwierzętami, należy pamiętać o minimalizowaniu wszelkiego rodzaju hałasów.

Wymiary klatek powinny odpowiadać obowiązującym krajowym przepisom dotyczącym przetrzymywania zwierząt, jeśli takowe istnieją; w przypadku kiedy nie ma jasnych norm, należy adaptować normy z innych krajów, przygotowane na potrzeby podobnej akcji. Przykładowo, klatka o wymiarach 120x60 cm może pomieścić cztery alki lub dwa edredony. Wymiary klatek są bardzo ważne. Jeśli klatka jest zbyt głęboka, za szeroka lub za niska, jej sprzątanie oraz wyjmowanie i wkładanie ptaków może być bardzo uciążliwe. Zagrody i klatki mogą być zbudowane ze sklejki. Ściany zbudowane z siatki stanowią zagrożenie dla ptaków, przyczyniając się do urazów woskówki, głowy czy zniszczenia piór. Jeśli używane są zagrody ze ścianami z siatki, najlepiej zakryć je bardziej odpowiednim materiałem, jak choćby plastikowymi arkuszami. Niektóre ptaki są szczególnie podatne na stres i powinny mieć zapewnione miejsce, gdzie mogą się schować, jak np. odwrócony do góry dnem karton.

Ptaki powinny być rozdzielone pomiędzy klatkami ze względu na gatunek i pory karmienia. Łatwiej jest zapanować nad organizacją i uniknąć pomyłek, jeśli wszystkie ptaki w danej klatce mają te same wymagania żywieniowe i otrzymują te same leki o tej samej porze. Liczba ptaków, które mogą być przetrzymywane w jednej klatce, zależy od wielu czynników. Niektóre gatunki, jak na przykład nury, najlepiej trzymać pojedynczo. Wiedza ta wynika z biologii ptaków, stąd tak ważna jest współpraca z doświadczonymi rehabilitantami dzikich zwierząt i ornitologami.

8. POSZUKIWANIE I CHWYTANIE

Akcja pomocy zwierzętom rozpoczyna się od poszukiwań i odławiania poszkodowanych lub zagrożonych osobników. Aby czynności te zakończyły się sukcesem, konieczne jest dobre planowanie oraz odpowiedni sprzęt do chwytania zwierząt, zapewniający bezpieczeństwo personelowi i wolontariuszom. Bywa, że pierwszym sposobem ratowania zwierząt okazuje się przedsięwzięcie środków mających zapobiec ich kontaktowi ze skażonym ropą terenem. Najczęstszą techniką stosowaną w takich przypadkach jest płoszenie, ale zdarzają się też akcje prewencyjnego odławiania (najczęściej łabędzi, gęsi czy młodych, jeszcze nieopierzonych lub pierzących się kaczek).

Po otrzymaniu informacji o wycieku ropy część personelu i wolontariuszy zostaje oddelegowana do poszukiwania i chwytania poszkodowanych zwierząt. Odpowiedzialność za organizację i koordynację tego etapu spoczywa na kierowniku ds. poszukiwań i odłowu zwierząt, który zarządza pracą poszczególnych zespołów terenowych. Zespoły te składają się najczęściej z dwóch lub więcej osób (rehabilitantów dzikich zwierząt i wolontariuszy). Praca w terenie wiąże się z organizacją transportu (łodzi, samochodów dla wolontariuszy, większych aut, np. vanów, do przewożenia ptaków) oraz sprzętu (sprzętu ochronnego oraz sprzętu do chwytania zwierząt). Część lub całość sprzętu może być przechowywana przez organizację odpowiedzialną za pomoc zaolejonym zwierzętom. Zazwyczaj rehabilitanci potrzebują pomocy w organizacji transportu dla wolontariuszy do miejsca, gdzie według przewidywań przebywają zagrożone zwierzęta. Pomocne na tym etapie okazują się również informacje pozyskane przez instytucje odpowiedzialne za oczyszczanie wybrzeża oraz inne podmioty zaangażowane w usuwanie skutków wycieku ropy. Ratownicy powinni mieć zapewniony bezpieczny dostęp do plaży, a akcja ratunkowa winna być zaplanowana i zorganizowana w taki sposób, aby działania związane z pomocą zaolejonym zwierzętom i ogólnie czynności związane z oczyszczaniem wybrzeża z ropy nie kolidowały ze sobą. Poszukiwanie i odłów zwierząt nie powinny się rozpocząć bez uprzedniego pozwolenia ze strony dowództwa całej akcji ratunkowej (zwalczania skutków wycieku substancji niebezpiecznych).

Zwierzęta poszkodowane w wyniku wycieku ropy to nie tylko ptaki – na wybrzeżu można spotkać także zaolejone ssaki morskie, wydry czy też padlinożerców (lisy i norki). Zwierzęta te bardzo trudno jest schwytać, ale też nie zawsze takie działanie jest konieczne. Jeśli jednak zachodzi potrzeba schwymania tych zwierząt, to ze względu na trudności z tym związane oraz fakt, że często są to gatunki niebezpieczne, łapania powinny się podejmować jedynie specjalnie przeszkolone i doświadczone osoby. Jeśli w gronie personelu ani wolontariuszy nie ma takich

© VANESSA RYAN

W miarę możliwości zagrody powinny być przykrywane tkaninami o jasnych kolorach, aby zapewnić zwierzętom spokój oraz zmniejszyć ilość bodźców.

© JARI LUUKKONEN

Zwierzęta inne niż ptaki mogą być bardzo trudne do schwymania.

osób oraz jeśli w bazie nie ma warunków do przetrzymania tych zwierząt, nie powinno się podejmować prób ich schwymania. Należy również pamiętać, że postępowanie z zaolejonymi ssakami przebiega na innych zasadach.

© VANESSA RYAN

Aby utrzymać podłogę w czystości, miejsca pod klatkami i zagrodami należy wyłożyć gazetami, które łatwo wymienić, kiedy się pobrudzą.

8.1. ZESPOŁY ZAJMUJĄCE SIĘ POSZUKIWANIEM I CHWYTANIEM

Kluczem do powodzenia prowadzonej akcji jest praca zespołowa. Do każdej z grup przypisany jest lider. Jeśli to możliwe, przynajmniej jeden z członków grupy powinien posiadać szerszą wiedzę z zakresu rozpoznawania gatunków oraz znajomości zachowań i zwyczajów ptaków; najlepiej, jeśli byłby to biolog lub ornitolog. Równie ważne jest, aby w zespole była osoba znająca techniki pierwszej pomocy, która w razie kłopotów będzie w stanie pomóc kolegom. Lider grupy i najlepiej również sekretarz nie powinni mieć kontaktu z ropą.

8.1.1. Bezpieczeństwo podczas pracy w terenie
W pracy bezpieczeństwo jest najważniejsze! Dobrze jest zapoznać się z terenem i potencjalnymi zagrożeniami na miejscu, np. śliskimi powierzchniami, oblodzonymi czy dużymi odległościami do pokonania pieszo. Jeśli grupie grozi niebezpieczeństwo, należy natychmiast przerwać pracę. W zależności od panujących warunków maksymalny czas pracy ratowników nie powinien przekraczać około sześciu godzin.

SPRZĘT NIEZBĘDNY NA ETAPIE POSZUKIWANIA I ODŁAWIANIA

SPRZĘT (DLA KAŻDEJ Z GRUP WYŁAPUJĄCYCH)

- lornetka
- kartonowe pudła na zwierzęta
- gazety (do izolacji)
- brezent
- siatki do zarzucania i siatki ręczne (np. duży podbierak)
- mocna taśma klejąca
- duże plastikowe worki
- sprzęt do pojenia ptaków (w razie potrzeby)
- sprzęt do przeprowadzania eutanazji [należy stosować się do przepisów krajowych (gatunki chronione) dotyczących sposobu eutanazji oraz osób upoważnionych do jej przeprowadzenia]
- kompas
- nóż
- mapa okolicy
- latarki
- zapalniczki
- atlas ptaków
- notatnik, ołówki, wodoodporne markery
- antyseptyczny żel do mycia rąk
- apteczka pierwszej pomocy
- chusteczki myjące do rąk oraz do czyszczenia

- sprzętu
- ręczniki
- dane kontaktowe do dowództwa akcji (zapisane przynajmniej w dwóch telefonach)
- chleb lub inny pokarm do wabienia ptaków

SPRZĘT OCHRONNY

(DLA KAŻDEGO CZŁONKA GRUPY)

- kombinezon ochronny z tyteku (przynajmniej dwa na osobę)
- ciepłe, wodoodporne ubranie
- rękawice odporne na ropę
- rękawice jednorazowe (nitrylowe)
- gogle lub okulary ochronne
- maseczka ochronna na twarz (w razie potrzeby)
- kalosze

POZOSTAŁY SPRZĘT

(DLA KAŻDEGO CZŁONKA GRUPY)

- ubranie i buty na zmianę
- przekąski
- woda
- zapas leków na przynajmniej 24 godziny
- naładowany telefon komórkowy, trzymany w ochronnej torbie plastikowej

8.2. CHWYTANIE PTAKÓW

Chwytnie ptaków w większości przypadków odbywa się na brzegu. Jeśli jednak zajdzie taka potrzeba i dysponujemy odpowiednim sprzętem oraz wykwalifikowaną kadrą, możliwe jest wyłapywanie zwierząt na morzu – z łodzi. W miejscach, gdzie wybrzeże jest skaliste, strome i trudno dostępne, może to być jedyny sposób. Noc i wczesny poranek to najlepszy czas na wyłapywanie niektórych gatunków ptaków.

Warunki pogodowe mogą być dużym wyzwaniem dla ratowników. Bezpieczeństwo zawsze jest na pierwszym miejscu!

STRATEGIA CHWYTANIA PTAKÓW

Dobre rozpoznanie terenu i wcześniejsze planowanie są bardzo ważne podczas akcji wyłapywania poszkodowanych w czasie wycieku zwierząt. Znajac plażę, zyskujemy większą kontrolę i możemy wykorzystać na swoją korzyść uwarunkowania terenu, co pozwala uniknąć sytuacji, w której łapiąc jedno zwierzę odstraszymy inne, które też mogą potrzebować pomocy. W akcji powinny brać udział co najmniej dwie osoby. Najważniejszą zasadą jest niedopuszczenie do ucieczki ptaka do wody, gdzie narażony jest na wychłodzenie, a jego schwytanie jest już wówczas najczęściej niemożliwe. Należy zbliżyć się do niego, idąc wzdłuż brzegu i ustawiając się pomiędzy wodą a ptakiem. Istotne jest, aby nie kierować się bezpośrednio na zwierzę – utrudni to ptakowi odczytanie naszych intencji i da

przewagę. Należy poruszać się powoli i spokojnie, korzystając w miarę możliwości z naturalnych barier wizualnych, np. krzaków lub większych kamieni. Głównym celem jest znalezienie się pomiędzy ptakiem a wodą – nigdy nie należy podchodzić do ptaka od strony lądu, aby nie uciekł do wody. Kiedy już znajdziemy się w linii prostej pomiędzy ptakiem a wodą, można podjąć próbę schwytania go za pomocą siatki. Złapanego ptaka należy delikatnie wyjąć z siatki, jeśli to możliwe używając do tego ręcznika. Wymaga to szczególnej ostrożności z uwzględnieniem strategii obronnej ptaka, który będzie używał ostrego dzioba lub szponów. Ptaki należy trzymać zdecydowanie i pewnie, kontrolując skrzydła, dziób i nogi, które łatwo mogą ulec urazom podczas szarpania się przestraszonego zwierzęcia.

1. Zapoznaj się z terenem i działaj według planu.

2. Wykorzystaj charakterystyczne cechy terenu, by zyskać przewagę.

3. W miarę możliwości spróbuj zanęcić ptaki, dając im jedzenie.

4. Zbliżaj się do ptaka, ustawiając się pomiędzy nim a wodą.

5. Kiedy jesteś w linii prostej pomiędzy ptakiem a wodą, spróbuj złapać zwierzę.

6. Schwytanie dużych ptaków może wymagać zaangażowania więcej niż dwóch osób.

Jak to zrobić

PO SCHWYTANIU PTAKA

© PÄIVI ALA-RISKU

1. Kiedy ptak jest już w siatce, przytrzymaj go pewnym ruchem przy ziemi.

© PÄIVI ALA-RISKU

2. Ptaki powinny być trzymane zawsze w sposób pewny, ale z wyczuciem.

© PÄIVI ALA-RISKU

3. Wciąż trzymając ptaka pewnym chwytem, delikatnie wyjmij go z siatki.

© PÄIVI ALA-RISKU

4. Umieść ptaka w dobrze wentylowanym kartonowym pudle, w którym zostanie przetransportowany do ośrodka rehabilitacji.

Jak to zrobić

UWAŻAJ NA, CZYLI BEZPIECZEŃSTWO PODCZAS PRACY Z PTAKAMI

© PÄIVI SEPPÄNEN

Długie szyje.

© TONI JOKINEN / WWF

Silne skrzydła.

© VANESSA RYAN

Ostre dzioby.

© SHARLENE JACKSON, SXC.HU

Szpony.

Jak to zrobić

UNIERUCHAMIANIE PTAKÓW

© JAAKKO POIKONEN

Zawsze trzymaj ptaka obiema rękoma, kontrolując skrzydła, dziób i nogi.

© PÄIVI SEPPÄNEN

Duże osobniki łatwiej jest utrzymać, używając specjalnych toreb na ptaki.

Kości ptaków, z uwagi na specyficzną budowę, są szczególnie delikatne i łatwo je złamać. Podobnie pióra – do ich zniszczenia może przyczynić się brak wprawy w obchodzeniu się z tą grupą zwierząt, co może być katastrofalne w skutkach. Postępowanie z większymi ptakami często wymaga udziału dwóch osób. Duże ptaki, takie jak łabędzie, łatwiej jest transportować, używając specjalnych toreb.

Schwywanie mocno zanieczyszczonych olejem ptaków jest z reguły dość łatwe. Natomiast ptaki, które są jedynie lekko zabrudzone i nie utraciły lotności, są dużym wyzwaniem, szczególnie jeśli są w stanie żerować i spadek ich kondycji postępuje wolno. Wtedy odłów jest trudniejszym zadaniem, bowiem ptaki poza dynamiczną ucieczką będą także aktywnie się bronić, stając się potencjalnym zagrożeniem dla osób działających w terenie. Należy zatem obchodzić się z takimi zwierzętami ze szczególną uwagą i ostrożnością, aby uniknąć obrażeń ciała, zarówno swojego, jak i ptaka. Łapanie jest dla ptaków bardzo stresujące, dlatego powinno się ono odbywać sprawnie i szybko. Gwałtowne ruchy są niewskazane, w związku z czym grupy poruszające się po plaży powinny zachowywać się spokojnie.

Nie wolno dopuścić, aby ptaki, które jeszcze są w stanie latać, próbowały odlecieć pod wiatr, dlatego należy zbliżyć się do nich, mając wiatr w plecy. Daje to chwytającym przewagę i uniemożliwia ptakom szybkie osiągnięcie wysokiego pułapu i wydotanie się poza zasięg chwytających. Siatka, którą można zarzucić na zwierzę, jest tu bardzo przydatnym narzędziem. W niektórych przypadkach poszukiwanie i chwytanie ptaków może się odbywać nocą

przy użyciu latarek. Wymaga to jednak wyjątkowej uwagi i doświadczenia, dlatego nigdy nie powinno się odbywać bez odpowiedniego przygotowania i wskazówek.

Kij z hakiem oraz pętla z liny sprawdzają się podczas wyłapywania łabędzi i gęsi, jednak wymaga to wprawy i przeszkolenia, ponieważ łatwo może dojść do ciężkich urazów szyi oraz nóg ptaków. Łabędzie są często przyzwyczajone do dokarmiających je ludzi, zwabienie ich za pomocą kawałków chleba nie jest więc trudne i gdy znajdą się w zasięgu, można je złapać. Najlepiej działać tak, by nie dochodziło do długich pościgów, gdyż są one dla ptaków bardzo stresujące. Drugiej możliwości schwytania ptaka zazwyczaj nie ma i jeśli udaje mu się uciec, oznacza to, że już prawdopodobnie nie zostanie złapany.

Nie zawsze wyłapanie wszystkich zaolejonych zwierząt jest możliwe (np. część może uciec), a w pewnych okolicznościach może się nawet okazać, że przyniesie ono więcej szkód niż korzyści. Jest tak na przykład w okresie lęgowym, kiedy zakłócanie spokoju gniazdujących par czy wyłapanie gniazdujących ptaków może przynieść więcej szkód lokalnej populacji niż pozostawienie na wolności kilku zaolejonych osobników. Decyzję poprzedzoną analizą sytuacji należy podjąć we współpracy z ornitologami oraz zawsze w przypadku ptaków chronionych konsultować z instytucjami odpowiedzialnymi za ochronę przyrody (w Polsce: Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska) oraz, jeśli jest taka potrzeba, innymi podmiotami, np. władzami weterynaryjnymi.

8.3. ZBIERANIE MARTWYCH ZAOLEJONYCH PTAKÓW

Wszystkie martwe ptaki, znalezione na plaży, należy zebrać do dalszych analiz. Martwe ptaki należy umieścić pojedynczo w workach na odpady i przetrzymać oddzielnie od skażonych ropą odpadów. Każdy worek z martwym zwierzęciem powinien zostać oznaczony etykietą zawierającą datę, godzinę oraz miejsce, gdzie znaleziono ptaka, i umieszczony w odpowiedniej zamrażarce. Ciała ptaków zaobrączkowanych powinny być trzymane oddzielnie od ciał ptaków niezaobrączkowanych. Podczas analizy martwe ptaki podlegają dalszej segregacji ze względu na gatunek, płeć, wiek. Analiza pozwala stwierdzić nie tylko przyczynę śmierci, lecz również ocenić wpływ skutków wycieku na lokalne populacje. Dane te są także istotne podczas dochodzenia odszkodowania od sprawcy wycieku i odpowiedniej kompensacji wyrządzonych szkód. Martwe zaolejone ptaki powinny być traktowane jako niebezpieczne odpady i po zebraniu danych potrzebnych do dalszych badań należy je zutylizować zgodnie z obowiązującymi procedurami.

© BJÖRN HILLARP

Wszystkie martwe ptaki, znalezione na plaży, powinny być zebrane i poddane dalszym analizom.

8.4. TRANSPORT

Zaolejone ptaki mogą być przewożone w kartonowych pudłach lub w pojemnikach przeznaczonych do przewożenia kotów i psów, co jednak nie jest bardzo praktyczne z uwagi na konieczność ich każdorazowej dezynfekcji w przeciwieństwie do możliwości utylizacji zużytych pudeł kartonowych. Każde pudło powinno być oznaczone datą, godziną i miejscem złapania ptaka (ptaków), informacją o nim (o nich) (gatunek, płeć, wiek, jeśli to możliwe) oraz imieniem i nazwiskiem osoby, która schwytała zwierzę (zwierzęta). Gotowa do wydruku etykieta informacyjna na pudła, przeznaczone do transportu ptaków, znajduje się na stronie 26.

Podstawowe zasady dotyczące transportu ptaków to: utrzymanie dobrej wentylacji, stałej temperatury oraz zachowanie ciszy (żadnych hałasów ani radia), co jest ważne nie tylko dla ptaków, ale też dla osób je przewożących. Równie istotne jest opanowanie ze strony kierowcy i zachowanie spokojnego stylu jazdy.

Aby zapewnić ptakom ciepło i odpowiednią izolację podczas niekorzystnej pogody, można użyć gazet lub ręczników. Dodatkowo zapobiegają one ślizganiu się ptaka po podłożu. W okresie zimowym konieczne

może się okazać dodatkowe docieplanie za pomocą grzejników lub zasilanych bateriami lamp nagrzewających, przy czym należy pamiętać, że wraz ze wzrostem temperatury zwiększy się ilość oparów substancji niebezpiecznych. Odpowiedniej wielkości otwory wentylacyjne w pudłach służących do transportu są szczególnie ważne ze względu na wyjątkową szkodliwość oparów niektórych substancji ropopochodnych. Należy również zwrócić uwagę na to, by pudła nie były poustawiane w pojeździe zbyt ciasno ani jedno na drugim. Wentylacja musi być bardziej wydajna, jeśli w pudle przewożona jest większa liczba ptaków. Aby powietrze mogło swobodnie cyrkulować w przestrzeni pomiędzy pudłami, należy zachować między nimi odpowiednią odległość. W małym samochodzie typu van zazwyczaj mieści się około 10-12 kartonowych pudeł. Wszystkie pudła powinny być dobrze zabezpieczone, aby ptaki nie mogły samodzielnie się z nich wydostać. Jeśli podróż trwa dłużej niż godzinę, należy monitorować stan transportowanych ptaków i w razie potrzeby napoić je mniej więcej w połowie drogi. Jedynie nieagresywne, żyjące w koloniach gatunki, mogą być przewożone po kilka osobników w jednym pudle, pozostałe ptaki lepiej jest transportować pojedynczo. Czas oczekiwania na transport oraz czas podróży powinny być możliwie jak najkrótsze.

Wyruszając w drogę, należy poinformować ośrodek rehabilitacji o przewidywanym czasie przyjazdu oraz liczbie i gatunkach transportowanych ptaków. Dzięki temu ośrodek rehabilitacji ma szansę odpowiednio przygotować się do przyjęcia kolejnych pacjentów. Pod koniec każdego dnia, spędzonego w terenie na wyłapywaniu poszkodowanych zwierząt, kierownik akcji ratunkowej powinien otrzymać informacje na temat dokładnej liczby żywych i martwych ptaków, które udało się schwytać i zebrać.

8.5. ORGANIZACJA TYMCZASOWYCH MIEJSC PRZETRZYMYWANIA

Może się zdarzyć, że przewiezienie ptaków z plaży do ośrodka rehabilitacji będzie z różnych przyczyn niemożliwe lub niepraktyczne. Na przykład, ośrodek rehabilitacji może nie być jeszcze przygotowany lub znajdować się zbyt daleko, by odwodnione i wyziębione zwierzęta przetrwały transport. W takich przypadkach warto zorganizować schronienia tymczasowe, gdzie ptaki mogłyby w suchym, ciepłym, cichym i dobrze wentylowanym miejscu poczekać, aż ich stan się ustabilizuje. Jako takie schronienie mogą posłużyć np. magazyny, szkoły lub inne większe budynki, z dostępem do wody i elektryczności.

© TOMI JOKINEN

Jedynie nieagresywne, żyjące w koloniach gatunki mogą być transportowane po kilka osobników w jednym pudle.

ETYKIETA INFORMACYJNA DO PRZYKLEJENIA NA PUDŁA, W KTÓRYCH PRZEWOŻONE SĄ PTAKI

Data i godzina schwytania	____/____/____ o godz. ____:____
Miejsce schwytania	
Imię i nazwisko osoby, która schwyciła ptaka (ptaki)	
Liczba ptaków	
Gatunek	
Płeć	☐ samiec ☐ samica ☐ nieznana
Stopień zaolejenia	☐ mały ☐ średni ☐ duży
Dodatkowe informacje	

ETYKIETA INFORMACYJNA DO PRZYKLEJENIA NA PUDŁA, W KTÓRYCH PRZEWOŻONE SĄ PTAKI

Data i godzina schwytania	____/____/____ o godz. ____:____
Miejsce schwytania	
Imię i nazwisko osoby, która schwyciła ptaka (ptaki)	
Liczba ptaków	
Gatunek	
Płeć	☐ samiec ☐ samica ☐ nieznana
Stopień zaolejenia	☐ mały ☐ średni ☐ duży
Dodatkowe informacje	

9. WSTĘPNA OCENA STANU ZDROWIA, PIĘRWSZA POMOC I SELEKCJA PTAKÓW NA MIEJSCU ZDARZENIA

Setki, a czasem tysiące zwierząt mogą ucierpieć w wyniku rozlewu ropy naftowej lub innych niebezpiecznych substancji. Ze względu na ogromny nakład pracy i sił potrzebnych w takich wypadkach, nie wszystkim zaolejonym zwierzętom można od razu pomóc.

Model ratunkowej segregacji medycznej *triage* został opracowany po to, aby wobec ograniczonych zasobów umożliwić jak najsprawniejszą i najbardziej optymalną ocenę stanu zwierząt oraz określenie dalszego postępo-

wania. Dzięki niemu można pogrupować zwierzęta ze względu na ich kondycję, rodzaj wymaganego leczenia, jak również ustalić, którym zwierzętom należy pomóc w pierwszej kolejności, a dla których rokowania są złe i wobec ograniczonych środków i możliwości jedynym wyjściem jest humanitarne uśmiercenie.

Kryteria selekcyjne zależą od kilku czynników, przede wszystkim od liczby poszkodowanych zwierząt i ich ogólnej kondycji, rodzaju substancji niebezpiecznej, z którą się zetknęły, oraz liczby miejsc i istniejących zasobów w ośrodku rehabilitacji. Pozostałe ważne czynniki selekcyjne to gatunek (gatunki niepospolite lub zagrożone są traktowane priorytetowo), płeć (pierwszeństwo mają samice), wiek (pierwszeństwo mają osobniki w wieku reprodukcyjnym). Kryteria zawsze zależą od

konkretnej sytuacji i są ustalane każdorazowo, gdy dojdzie do wycieku.

W miarę możliwości pierwsza segregacja i selekcja powinna się odbyć jeszcze przed przetransportowaniem zwierząt do ośrodka rehabilitacji – na plaży lub w miejscu tymczasowego przetrzymywania ptaków, blisko miejsca ich schwytania. Selekcja powinna odbywać się pod okiem lekarza weterynarii lub doświadczonego rehabilitanta, w porozumieniu i w oparciu o zgodę instytucji zajmującej się ochroną przyrody (w Polsce: Generalna Dyrekcja Ochrony Środowiska, Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska), która wydaje zgodę na uśmiercanie zwierząt chronionych. Uśmiercanie powinno odbywać się w sposób najbardziej humanitarny z możliwych, w oparciu o odpowiednie przepisy krajowe oraz powinno być wykonywane przez osoby przeszkolone i upoważnione.

© BJÖRN HILLARP

Wbrew pozorom, ptaki bardziej zaolejone mogą być w lepszej kondycji niż te o mniejszym stopniu zaolejenia.

UŚMIERCANIE

Ze względu na ograniczone zasoby i liczbę miejsc w ośrodkach rehabilitacji, nie w każdym przypadku i nie przy każdym wycieku wszystkim zaolejonym zwierzętom uda się pomóc. Ponieważ jedynie najsilniejsze zwierzęta mają szansę przeżycia, lekarz weterynarii lub inna upoważniona osoba (w polskim prawie uśmiercenie zwierzęcia chronionego wymaga zezwolenia Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska) mogą podjąć decyzję o uśmierceniu ptaka. Uśmiercenie jest często jedynym humanitarnym sposobem pomocy ciężko rannym i wyniszczonym zwierzętom. Czynność ta nie może być przeprowadzana przez wolontariuszy; wyjątkiem są kraje, gdzie prawo dopuszcza taką sytuację, a wolontariusze przechodzą odpowiednie

szkolenia. Metoda uśmiercania powinna być zgodna z krajowym prawem. Aby zapobiegać długotrwałemu cierpieniu, ptaki morskie nie powinny być usypiane przy użyciu dwutlenku węgla!

Przykładowe kryteria, na podstawie których zapada decyzja o uśmierceniu:

- ostra hipotermia lub hipertermia;
- złe wyniki badań krwi: bardzo niski poziom białka i/lub anemia (TP < 2 g/dl i/lub PCV < 15%);
- wycieńczenie i kacheksja;
- poważne obrażenia skrzydeł, grzebienia mostka lub nóg;
- infekcje.

10. PROCEDURY PRZYJMOWANIA PTAKÓW DO OŚRODKA REHABILITACJI I STABILIZACJA

Wszystkie ptaki, przetrzymywane w schronieniach tymczasowych lub ośrodkach rehabilitacji, powinny być zarejestrowane, a te przyjęte na rehabilitację – dokładnie przebadane. Dla każdego osobnika przyjętego do ośrodka trzeba wypełnić indywidualny formularz rejestracyjny pacjenta. Wzory formularza rejestracyjnego oraz karty leczenia zwierzęcia znajdują się na stronach 31 i 33.

Procedury związane z przyjęciem zwierzęcia do ośrodka rehabilitacji zawsze powinien przeprowa-

dzać lekarz weterynarii lub uprawniony rehabilitant. Wolontariusze mogą przy tym procesie asystować, a bardziej doświadczonym spośród nich można powierzyć bardziej wymagające zadania, jednak pod warunkiem, że nadal będą one wykonywane pod nadzorem.

Pierwszym zadaniem personelu jest ustabilizowanie stanu zwierzęcia i powstrzymanie dalszego pogarszania się jego kondycji. Ważne jest napojenie ptaka i zadbanie o to, aby odzyskał właściwą temperaturę ciała. Następnym etapem jest odzyskanie kondycji. Drogą do osiągnięcia tego celu jest regularne karmienie, wymagane leczenie (profilaktyka, witaminy itp.), a także minimalizacja kontaktu i stresu. Żaden ptak nie powinien być poddawany oczyszczaniu, dopóki jego stan nie ulegnie znaczącej poprawie.

Jak to zrobić

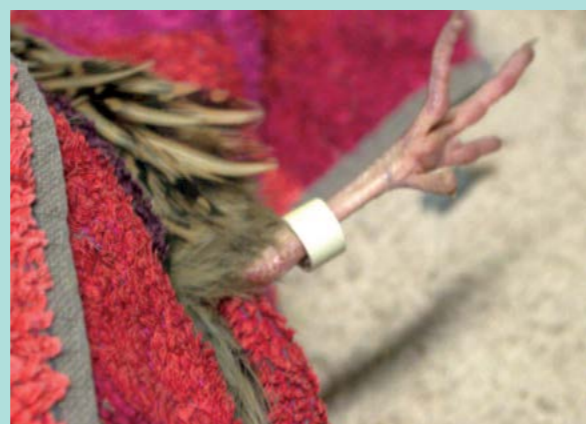
CZYNNOŚCI PODEJMOWANE PODCZAS PRZYJMOWANIA PTAKÓW DO OŚRODKA REHABILITACJI

- Określenie gatunku, płci, wieku oraz w miarę możliwości rodzaju upierzenia (godowe, spoczynkowe).
- Zważenie ptaka oraz ogólna ocena kondycji.
- Pomiar temperatury. Temperaturę mierzy się w kloace. Termometr za każdym razem (pomiędzy pomiarami u kolejnych osobników) należy zdezynfekować i nawilżyć. Normalna temperatura ciała ptaka waha się pomiędzy 39 a 41°C. Jeśli temperatura wynosi 36,5°C i więcej, ptak powinien być napojony przez sondę specjalnym roztworem, aby uniknąć odwodnienia. Jeśli temperatura wynosi poniżej 36,5°C, wszelkie zabiegi powinny zostać wstrzymane, a ptaka należy umieścić w ciepłe, najlepiej na podgrzewanej macie, na około 1 do 2 godzin. Po tym czasie można ponownie rozpocząć badania wstępne. Ptaki z hipotermią przez 48 godzin powinny otrzymywać jedynie doustny roztwór nawadniający.
- Badanie fizykalne w poszukiwaniu urazów mechanicznych (złamań, ran i innych obrażeń).
- Ocena stopnia zaolejenia (procentowa).
- Decyzja dotycząca uśmiercenia lub dalszego leczenia podjęta przez lekarza weterynarii lub inną upoważnioną osobę.
- Tymczasowe oznakowanie. Kolor i numer obrączki (lub innego oznaczenia) należy wpisać w formularzu rejestracyjnym pacjenta.
- Oczyszczenie dzioba i nozdrzy (na zewnątrz i wewnątrz jamy ustnej), m.in. z ropy naftowej.
- W razie potrzeby przepłukanie oczu specjalnym płynem.
- Aby zaradzić skutkom zatrucia, można podać zwierzęciu substancję aktywną absorbującą zanieczyszczenia, np. węgiel aktywny.
- Badania krwi. Decyzja o konieczności pobrania próbki krwi należy do lekarza weterynarii, który pobiera próbkę własnoręcznie lub zleca to upoważnionej osobie.

Aby zminimalizować stres podczas przeprowadzania badania, najlepiej przykryć głowę ptaka ręcznikiem. Pracownicy przy kontakcie z ptakami powinni używać rękawiczek nitrylowych oraz w razie potrzeby gogli lub innego sprzętu ochronnego.

Podczas przyjęcia do ośrodka ptaki są szczegółowo badane.

Wszystkie ptaki przyjęte do ośrodka należy tymczasowo oznakować.

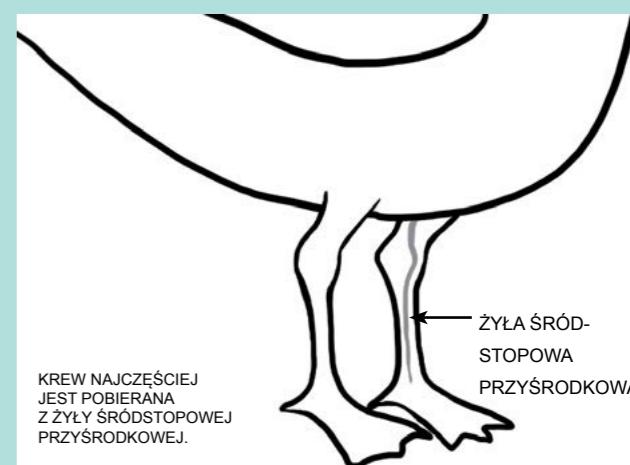
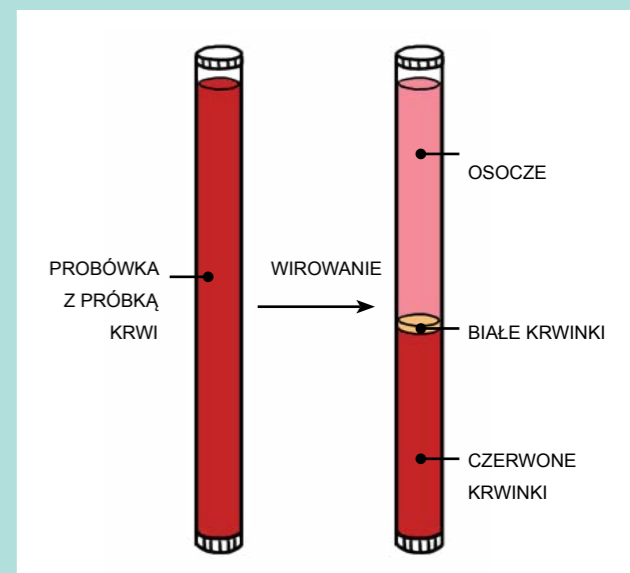
POBIERANIE KRWI

Wyniki badania krwi są bardzo dobrym wyznacznikiem stanu zwierzęcia. Dlatego próbki krwi powinno się pobrać od wszystkich zwierząt przyjętych do ośrodka rehabilitacji. Wyniki badań powinny być dokładnie analizowane, gdyż czasem łatwo o ich mylną interpretację. Krew mogą pobierać jedynie upoważnione do tego osoby. Aby ocena stanu zwierząt była miarodajna i odzwierciedlała zmiany, jakie zaszły podczas procesu rehabilitacji od przyjęcia do ośrodka do wypuszczenia na wolność, badania powinny być regularnie powtarzane.

Podstawowe wskaźniki badania krwi:

- Hematokryt (Ht lub Hct, oznaczany też PCV – z ang. *packed cell volume*) określa stosunek objętości krwinek czerwonych do całkowitej objętości krwi. Niska zawartość krwinek czerwonych może być oznaką krwotoku lub anemii. Prawidłowy poziom krwinek czerwonych u ptaków wynosi 35-55% (u ptaków morskich 40-53%).
- Poziom białka w osoczu krwi (TP). Osocze w większości składa się z wody, zawiera jednak wiele innych substancji, takich jak minerały, hormony, glukoza i białko. Wskaźnik poziomu białka określa stan odżywienia danego osobnika. Norma wynosi 3,5-5,5 g/dl. W momencie, kiedy ptaki jedzą już normalnie, wskaźnik wynosi 6-8 g/dl i wyniki nie są już miarodajne.
- Poziom glukozy we krwi. Wysoki poziom glukozy może świadczyć o stresie lub niewłaściwej diecie. Norma dla ptaków to 190-350 mg/dl. Zbyt niski poziom świadczy zaś o wyniszczeniu.
- Procentowa zawartość krwinek białych we krwi. Podniesiony poziom białych krwinek może oznaczać infekcję lub stan zapalny. Prawidłowy poziom to maksymalnie 1,5%.

Jak to zrobić

Wyniki badań krwi powinny być szczegółowo rejestrowane.

Jak to zrobić

WAŻENIE

Podczas pobytu w ośrodku rehabilitacji zwierzęta powinny być także regularnie ważone. O ile to możliwe, pory ważenia powinny być stałe. Ważenie powinno odbywać się przynajmniej trzy razy w tygodniu (częstotliwość ważenia może się zmniejszyć, gdy ptak został już umyty i przeniesiony do basenu). Najłatwiej ważyć ptaki, owijając je delikatnie ręcznikiem i wkładając do pudełka. Oczywiście, aby właściwie odczytać wagę, najpierw należy zważyć pudło i ręcznik. Oddzielne wagi, ręczniki i pudła powinny być używane do ważenia czystych i zaolejonych zwierząt. Tabele z podaną właściwą wagą ptaków zostaną dostarczone do ośrodka rehabilitacji w razie potrzeby.

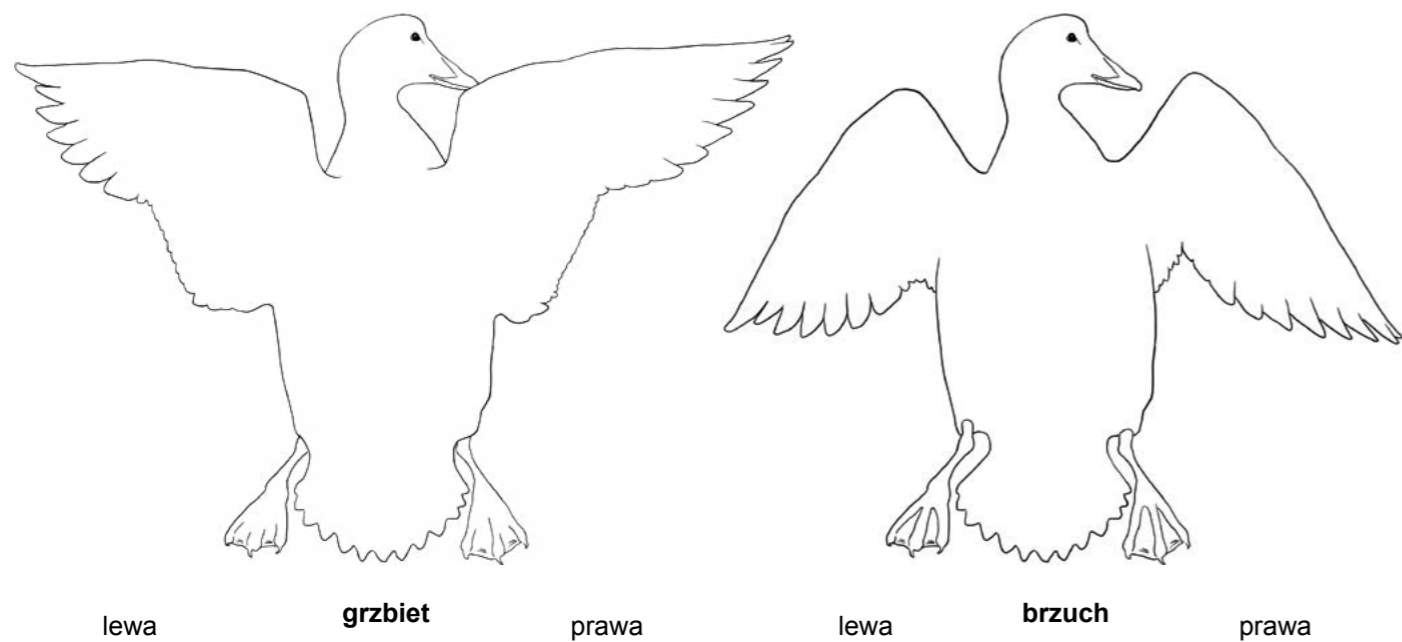
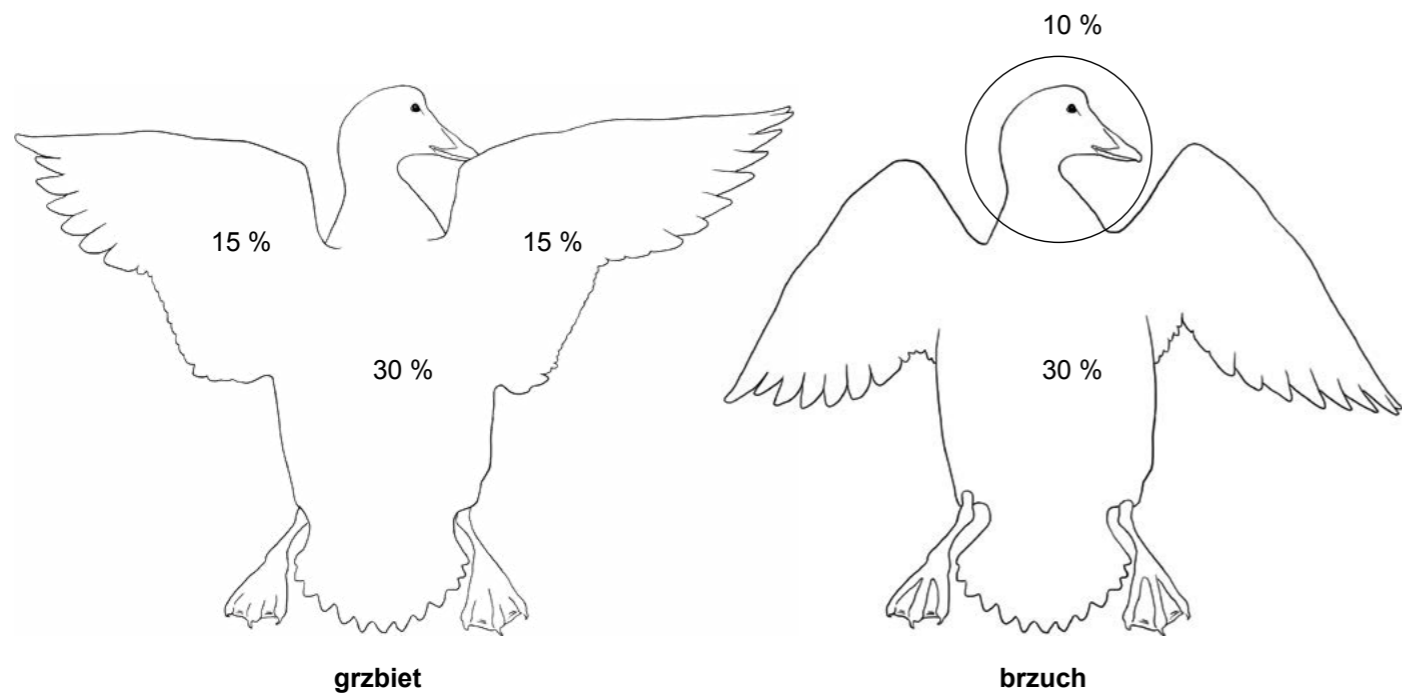

Čzęść ptaków będzie musiała czekać na swoją kolej podczas przyjęcia do ośrodka rehabilitacji.

INDYWIDUALNY FORMULARZ REJESTRACYJNY PACJENTA

<p><u>Rejestracja</u></p> <p>Data i godzina przyjęcia do ośrodka:</p> <p>Numer tymczasowej obrączki/ kolor innego oznakowania:</p> <p>Podpis:</p>	<p><u>Schwytanie i transport</u></p> <p>Data i godzina schwytania:</p> <p>Miejsce schwytania:</p> <p>Imię i nazwisko osoby, która schwyciła ptaka:</p>
<p><u>Informacje ogólne</u></p> <p>Gatunek:</p> <p>Wiek:</p> <p>Płeć:</p> <p>Stożenie zaolejenia (%) - jeśli widoczne:</p> <p>Inne dowody zaolejenia:</p> <p>Rany, obrażenia:</p>	<p><u>Badanie wstępne podczas przyjęcia do ośrodka</u></p> <p>Waga:</p> <p>Temperatura:</p> <p>Stan ogólny:</p> <p>PCV:</p> <p>TP:</p> <p>Inne:</p>
<p><u>Eutanazja/ Znalezione martwy</u> (niepotrzebne skreślić)</p> <p>Data i godzina:</p> <p>Przyczyna śmierci:</p>	<p><u>Wypuszczenie na wolność</u></p> <p>Data i godzina:</p>
<p><u>Dodatkowe informacje</u> (m.in. nt. mycia)</p>	<p><u>Dodatkowe informacje</u> (m.in. nt. mycia)</p>

FORMULARZ DO OCENY STOPNIA ZAOLEJENIA

Numer tymczasowej obrączki/ kolor innego oznakowania: _____

Gatunek: _____

KARTA LECZENIA ZWIERZĘCIA

Podpis												
Uwagi dotyczące leczenia i postępów												
Karmienie												
BG												
TP												
BC												
PCV												
Tempera-tura												
Waga												
Godzina												
Data												

11. OCZYSZCZANIE ZAOLEJONYCH PTAKÓW

11.1. WARUNKI KONIECZNE DO SPEŁNIENIA PRZED PRZYSTĄPIENIEM DO OCZYSZCZANIA

11.1.1. Ogólna kondycja zwierzęcia

Aby ptak mógł zostać poddany myciu, muszą zostać spełnione cztery najważniejsze warunki:

- 1) Zwierzę powinno być żywotne i sprawnie reagujące na bodźce.
- 2) Stan osobnika powinien być stabilny (wskazane jest, by przebywał w ośrodku rehabilitacji pełne 48 godzin).
- 3) Badania krwi powinny pokazywać przynajmniej 30% zawartość czerwonych krwinek w całkowitej objętości krwi (PCV) oraz zawartość białka (TP) przekraczającą 2,5 g/dl.
- 4) Masa ciała powinna rosnąć lub być stała, a ptak powinien jeść samodzielnie.

Ptak, którego stan nie jest stabilny, nie będzie w stanie wyczyścić swoich piór po myciu. W skrajnych przypadkach osobniki, które są w gorszej kondycji, mogą nie przeżyć stresu związanego z myciem.

11.1.2. Jakość wody

Woda używana do mycia również musi spełnić określone warunki. Przede wszystkim należy pilnować, by temperatura wody wynosiła 40-42°C, a jej twardość 2-3°dH (35-50 ppm). Dla splukiwania ważne jest też odpowiednie ciśnienie wody (3-4 kg/cm²) i jej odpowiednia ilość. Gotowa do wydruku tablica pokazująca wskaźniki oceny jakości wody znajduje się na stronie 38.

11.2. MYCIE I SPŁUKIWANIE

Ptaki, które są pokryte grubą warstwą klejącej ropy, na przynajmniej godzinę przed myciem można poleać olejem rzepakowym podgrzany do temperatury 35-38°C. Olej rzepakowy pomaga rozpuścić ropę i rozbić sklejone pióra.

Zalecanym środkiem myjącym jest płyn Fairy® (znany również pod nazwami Dawn® i Yes®). Płyn ten uzyskał najlepsze wyniki w testach przeprowadzonych przez organizację Tristate Bird Rescue and Research. Nigdy nie należy aplikować płynu bezpośrednio na pióra. Tabelę przedstawiającą odpowiedni sposób rozcieńczania detergentu można znaleźć na stronie 38.

Mycie powinno odbywać się w dużych miskach, przy użyciu wody, z właściwym stężeniem detergentu określonym podczas wcześniejszego testu piór (najczęściej jest to stężenie 1-2%). Aby umyć bardzo zaolejonego ptaka, może być potrzebnych kilka wanien/dużych misek wody. Jeśli woda w ostatniej misce jest już czysta, oznacza to, że można zakończyć mycie i przejść do splukiwania. Temperatura wody powinna być równa normalnej temperaturze ciała ptaka (między 40 a 41°C). Ponieważ temperatura wody w trakcie mycia szybko spada, początkowa temperatura wody powinna wynosić 42°C. Taka wyższa temperatura wody pozwoli uchronić ptaka przed hipotermią. Mycie jednego osobnika trwa średnio od 15 do 60 minut. Zawsze powinno się dążyć do tego, by mycie i splukiwanie trwało jak najkrócej, ale jednocześnie było jak najdokładniejsze.

Po myciu i splukiwaniu należy dopisać w formularzu rejestracyjnym ptaka następujące informacje:

- nazwiska osób, które przeprowadziły mycie,
- czas trwania mycia,
- jak ptak zachowywał się podczas mycia i po jego zakończeniu,
- czy podczas mycia nie zauważono niczego niepokojącego (np. ran).

TEST PIÓR

Przed myciem można przeprowadzić tzw. test piór, który pomoże określić stężenie detergentu optymalne dla osiągnięcia jak najlepszych rezultatów już przy pierwszym myciu. Test polega na pobraniu części zaolejonego pióra od żywego ptaka lub od ptaka martwego, uszkodzonego w tym samym wycieku. Jeśli pobieramy pióra od żywych ptaków, nie powinny to być pióra ze skrzydeł, ogona ani klatki piersiowej. Następnie pióra trzeba umyć w 3-4 słoikach wody o temperaturze 42°C w stopniowo zmniejszonym stężeniu detergentów. Test należy rozpocząć, używając 2% stężenia i powoli zmniejszając dawkę do 0,5%. Po myciu pióro należy splukać i jeśli ropa się zmyła, należy spróbować ponownie, tym razem używając roztworu o wyższym stężeniu detergentu.

© TANJA PIRINEN

Jak to zrobić

MYCIE

Do umycia jednego ptaka zazwyczaj potrzebne są dwie osoby, jednak umycie dużych ptaków, takich jak łabędzie, może wymagać uczestnictwa w akcji nawet trzech osób. Zazwyczaj jedna osoba trzyma ptaka i myje jego głowę, podczas gdy druga myje resztę ciała. Trzeba pamiętać o tym, że ptaki pozbywają się nadmiaru ciepła z organizmu, otwierając dziób. Gorąca woda i stres mogą spowodować wzrost temperatury ciała, dlatego nie należy trzymać ptaka zbyt mocno, lecz pozwolić mu na złapanie oddechu. Myjący muszą zwrócić szczególną uwagę na to, aby nie zakrywać ptakom nozdrzy, gdyż to również może im utrudnić oddychanie. W czasie całego procesu należy pamiętać, że w miarę możliwości ptaka powinno się trzymać przez większość czasu w pozycji grzbietem do góry, a więc w pozycji fizjologicznej. Osoba, która trzyma głowę ptaka, powinna oprócz głowy umyć również szyję, natomiast osoba kontrolująca resztę ciała powinna w tym samym czasie delikatnie moczyć pióra na piersi ptaka (wtłaczać dłońmi wodę pomiędzy pióra), tak aby ich nie zginać. Postępowanie zgodnie z tym schematem pozwala skrócić czas mycia, a co za tym idzie, zmniejszyć stres zwierzęcia. W czasie mycia można pocierać pióra znajdujące się na głowie i szyi, jednak nie wolno tego robić z piórami na skrzydłach, bo można je w ten sposób połamać. Dobrym rozwiązaniem podczas mycia głowy i szyi jest użycie szczoteczki do zębów, należy jednak pamiętać, by być bardzo delikatnym. Do mycia dzioba, nozdrzy i okolic oczu można użyć bawełnianych patyczków lub wacików, a oczy można przemyć sterylnym roztworem izotonicznej soli fizjologicznej (o stężeniu 0,9%).

Mycie powinno być dokładne, nie wolno pominąć żadnego miejsca na ciele. Wszystkie ptaki powinny być myte tym samym systemem. Dwuosobowe ze-

© JAAKKO POIKONEN

Do umycia jednego ptaka potrzebne są dwie osoby.

społy zajmujące się myciem powinny komunikować się między sobą i ustalić kwestię planu i kolejności mycia. Należy unikać gwałtownych ruchów i nieprzewidzianych zmian sposobu trzymania ptaka, na które współpracująca z nami osoba może nie być przygotowana. Aby osoby myjące ptaki mogły się w pełni skoncentrować na swoim zadaniu, dobrze jest, żeby w pomieszczeniu do mycia była dodatkowo jedna – dwie osoby, które zajmą się przygotowaniem misek z czystą wodą i opróżnianiem wody zanieczyszczonej ropą.

© MIKAEL OVEGARD

LISTA PONIŻEJ PRZEDSTAWIA ZALECANA KOLEJNOŚĆ MYCIA WSZYSTKICH CZĘŚCI CIAŁA PTAKA:

1. **myjący:** dziób (strona wewnętrzna i zewnętrzna)
1. **myjący:** głowa (należy nałożyć wodę z pianą i usunąć brud; czynność w razie potrzeby powtórzyć na koniec mycia)
1. **myjący:** szyja
2. **myjący:** lewa strona grzbietu
2. **myjący:** pióra na ogonie – lewa strona
2. **myjący:** lewa noga
2. **myjący:** lewe skrzydło i ramię (wierzch i spód)
2. **myjący:** lewa strona klatki piersiowej i okolice kloaki
2. **myjący:** prawa strona grzbietu
2. **myjący:** pióra na ogonie (sterówki) – prawa strona
2. **myjący:** prawa noga
2. **myjący:** prawe skrzydło i ramię (wierzch i spód)
2. **myjący:** prawa strona klatki piersiowej i okolice kloaki
1. **myjący:** w razie konieczności ponowne mycie głowy

SPRZĘT POTRZEBNY DO MYCIA:

- 0,5-1 m³/h wody o temperaturze 40-42°C i twardości 2-3°dH.
- Wąż gumowy, zakończony główką prysznicową, utrzymujący ciśnienie wody między 3 a 4 kg/cm².
- Minimum 2 miski (a najlepiej 3) na jeden zespół myjący.
- Środki rozpuszczające ropę do aplikacji przed myciem (olej rzepakowy).
- Bezzapachowy detergent.
- Termometr do mierzenia temperatury wody.
- Strzykawka lub pojemnik z miarką do odmierzania odpowiedniej ilości detergentu.
- Pojemnik umożliwiający łatwy dostęp do detergentu.
- Miękkie szczoteczki do zębów.
- Bawełniane patyczki/waciki.
- Płyn do mycia oczu.

© OLLI VUORI

ODZIEŻ I SPRZĘT OCHRONNY:

- Jednorazowe kombinezony ochronne z tyteku dla trzymających ptaki i inne odpowiednie, niezbyt ciepłe kombinezony ochronne dla myjących.
- Plastikowe fartuchy.
- Gumowe długie (do łokcia) rękawice.
- Kalosze.
- Gogle ochronne.
- Maski ochronne na twarz – w razie potrzeby.

© TANJA PIRINEN

Jak to zrobić

SPŁUKIWANIE

Splukiwanie odbywa się pod strumieniem bieżącej wody. Aby wszystkie pozostałości środków myjących zostały usunięte z piór, woda powinna mieć ciśnienie 3-4 kg/cm². Podczas splukiwania ptaki należy trzymać w taki sposób, aby woda mogła bez problemu dostać się we wszystkie miejsca i swobodnie penetrować przestrzenie między piórami. Za każdym razem, kiedy zmieniany jest sposób i miejsce trzymania ptaka, należy umyć ręce, zanim znów się go dotknie. Klatka piersiowa ptaka powinna być bardzo dokład-

nie splukana. W tym celu ptaka należy trzymać w pozycji pionowej i w miarę wyprostowanej. Przestrzenie między piórami należy dokładnie wypłukać, kierując strumień wody przeciwnie do kierunku wyrastania piór. Ptak jest w pełni czysty w momencie, kiedy pióra wyglądają na suche, a na ich powierzchni formują się krople wody. Splukiwanie całego ciała jest bardzo ważne i musi być dokładne, ponieważ niesplukany detergent jest równie szkodliwy dla piór co ropa naftowa.

© JAAKKO POIKONEN

Splukiwanie powinno się odbywać przy odpowiednim ciśnieniu wody.

MIEJSCA WYMAGAJĄCE SZCZEGÓLNEJ UWAGI PODCZAS MYCIA ZAOLEJONEGO PTAKA

Problematyczne miejsca na ciele ptaka, jak nasada skrzydeł czy okolice kloaki, wymagają szczególnej uwagi.

11.2.1. Udział wolontariuszy w myciu

Wolontariusze, którzy mają już doświadczenie w myciu lub przeszli odpowiednie szkolenie, mogą być dopuszczeni do tej czynności. O metodzie mycia zawsze decyduje kierownik ds. oczyszczania zwierząt. Mimo wysokiego poziomu motywacji oraz uważnego stosowania się do zaleceń i instrukcji, nie wszyscy wolontariusze radzą sobie z myciem ptaków jednakowo dobrze. Dlatego przełożony, widząc to, powinien oddelegować wolontariuszy, którzy słabiej radzą sobie z tą czynnością, do innych obowiązków. Jeden zespół nie powinien myć dziennie więcej niż 5 ptaków, jednakże często liczba ta zależy od warunków i specyfiki konkretnej akcji.

TABELA STĘŻENIA DETERGENTÓW

Stężenie detergentu %	ml/ 1 litr	dl/ 5 litrów	dl/ 10 litrów	dl/ 20 litrów	litrów/ 40 litrów	litrów/ 60 litrów
1%	10	0,5	1	2	0,4	0,6
2%	20	1	2	4	0,8	1,2
3%	30	1,5	3	6	1,2	1,8
4%	40	2	4	8	1,6	2,4
5%	50	2,5	5	10	2,0	3,0
6%	60	3	6	12	2,4	3,6
7%	70	3,5	7	14	2,8	4,8

TABELA JAKOŚCI WODY

TEMPERATURA	TWARDOŚĆ	CIŚNIENIE	STĘŻENIE DETERGENTU
40-42 °C	2-3°dH (35-50 ppm)	3-4 kg/cm ²	1-2% = 0,1-0,2 dl detergentu/litr wody

12. SUSZENIE I ODZYSKIWANIE WODOODPORNOŚCI

Zabiegi odbywające się po umyciu mają na celu ułatwienie zwierzętom powrotu do normalnej kondycji i pełnego zdrowia. Ponadto dzięki nim ptaki zyskują dodatkowy czas na nabranie sił i przygotowanie się do powrotu do środowiska naturalnego. Bardzo ważne jest upewnienie się, że pióra ptaków odzyskają wodoodporność. Dlatego też na tym etapie należy przestrzegać określonych zasad:

- do trzymania ptaków należy wkładać czyste, nietalkowane rękawice i używać czystego suchego ręcznika;

- należy unikać trzymania ptaka blisko ubrania czy ciała, gdyż może ono być brudne;
- klatki, w których przebywają ptaki, należy czyścić tylko i wyłącznie czystą gorącą wodą (bez dodatku środków dezynfekujących lub czyszczących);
- należy używać jedynie sprzętu przeznaczonego dla czystych zwierząt (czyli takiego, który nigdy nie miał styczności ze środkami chemicznymi, np. mydłem);
- do prania ręczników nie wolno używać płynów zmięczających tkaniny;
- ryby, którymi karmione są ptaki, powinny być dobrze opłukane i podawane bez wody.

Jak to zrobić

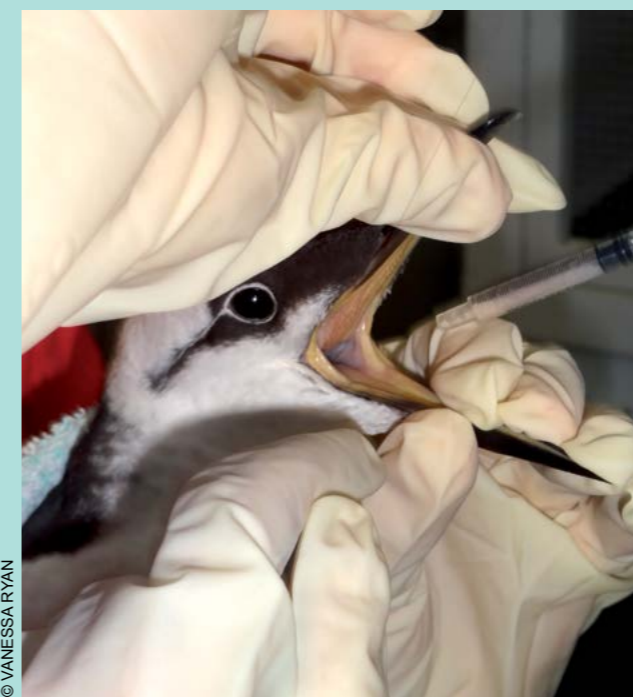
SUSZENIE

Natychmiast po splukaniu ptak powinien zostać przeniesiony do spokojnego, cichego i ciepłego miejsca (klatki lub zagrody z odpowiednim podłożem). Następnie należy dać mu trochę czasu na wyciszenie się i nakarmić go. Aby utrzymać w pomieszczeniu odpowiednią temperaturę (32-35°C), można uruchomić ogrzewanie (np. termowentylatory). Małe ptaki zazwyczaj schną około pół godziny, natomiast większe mogą potrzebować do trzech godzin. Aby utrzymać ciepło i dodatkowo uspokoić ptaki, można częściowo przykryć klatki jasnymi tkaninami, np. prześcieradłami. Należy upewnić się, że zwierzę ma możliwość odsunięcia się od bezpośredniego działania źródła ciepła. Dodatkowo trzeba regularnie sprawdzać, czy ptaki nie są przegrzane. Oznaką przegrzania jest zazwyczaj otwarty dziób, odstawione na boki ciała skrzydła i przyspieszony oddech.

Jak to zrobić

POSTĘPOWANIE Z OCZYSZCZONYMI PTAKAMI

Czyste ptaki powinny być trzymane przy użyciu czystego ręcznika. Ręczników nie wolno prać w płynie zmięczającym. Klatki i sprzęt przeznaczony dla czystych ptaków należy myć tylko i wyłącznie w gorącej wodzie bez użycia środków dezynfekujących lub czyszczących (nawet mydła). Należy unikać trzymania ptaka blisko ubrania lub ciała, gdyż może ono być brudne. Używane rękawice powinny być czyste i nietalkowane.

Należy używać czystych, nietalkowanych rękawic.

Ręczniki powinny być czyste i nie wolno ich prać w płynie zmięczającym.

ODZYSKIWANIE WODOODPORNOŚCI

Kiedy ptak jest już suchy, należy jak najszybciej umieścić go w basenie. Dzięki temu unikniemy ryzyka ponownego zabrudzenia, a także potencjalnych urazów nóg czy grzebienia mostka. Dodatkowo kąpiel zachęca ptaki do rozpoczęcia samodzielnego czyszczenia piór. Jeśli pióra ptaka nie odzyskały jeszcze wodoodporności, kąpiel powinna odbywać się pod nadzorem opiekunów.

Najlepiej aby basen, w którym odbywają się pierwsze kąpiele, znajdował się w zadaszonym pomieszczeniu, np. namiocie, gwarantującym spokój i chroniącym przed niekorzystnymi warunkami pogodowymi. Ptaki za pierwszym razem powinny być umieszczone w basenie bez pływającej platformy i bez jedzenia tylko na krótki czas.

Podczas kąpieli ptaki należy cały czas obserwować, a czas jej trwania powinien być uzależniony od zachowania ptaka. Bardzo ważne jest, by podczas kąpieli obserwatorem była osoba doświadczona, umiejscowiona rozpoznając normalne zachowanie, odróżniając je od zachowania wskazującego na hipotermię. Umiejętności oceny stanu wodoodporności piór nabywa się wraz z doświadczeniem. Jeśli to możliwe, nie więcej niż 4 ptaki morskie powinny być sprawdzane w tym samym czasie.

© VANESSA RYAN

Ptaki, które nadmiernie czyszczą swoje pióra, należy wyjąć z basenu.

© VANESSA RYAN

Na piórach, które odzyskały wodoodporność, widać krople wody.

POWODY, DLA KTÓRYCH PIÓRA MOGĄ NIE ODZYSKIWAĆ WODOODPORNOŚCI:

- nieprawidłowe oczyszczenie lub niedokładne splukanie,
- sączące się rany,
- uszkodzenie piór,
- nieodpowiednie czyszczenie piór przez ptaka,
- zła jakość wody w basenie,
- brudny basen,
- zbyt wiele ptaków w basenie.

© VANESSA RYAN

Baseny służące do odzyskiwania wodoodporności powinny być chronione przed niekorzystnymi warunkami pogodowymi.

Należy natychmiast zakończyć kąpiel, jeśli:

- ptak jest bardzo mokry,
- trzęsie się z zimna,
- zbyt gwałtownie się moczy/czyści pióra,
- próbuje samodzielnie wydostać się z wody.

Po pierwszej kąpeli testowej każdego ptaka należy dokładnie obejrzeć, sprawdzając, czy nie ma żadnych prze-moczonych miejsc w upierzeniu, a jeśli takie znajdziemy, trzeba to odnotować w karcie leczenia zwierzęcia razem z czasem trwania kąpieli. Następnie ptaka należy umieścić w czystej klatce i pozwolić mu wyschnąć, a potem go nakarmić. W razie konieczności można wysuszyć ptaka suszarką, ale nie powinno to trwać dłużej niż 30 minut. Po kilku godzinach kąpiel można powtórzyć, nieco ją wydłużając. Czas kąpieli powinien być stopniowo wydłużany, zależnie od tego, jak ptaki radzą sobie w wodzie. Niektóre ptaki prawie natychmiast odzyskują wodoodpor-ność piór, podczas gdy inne mogą potrzebować dłuższego nadzoru i dopiero po kilku dniach stopniowo wydłu-żanych kąpieli mogą pozostać w basenie na noc. Ptaki, których pióra odzyskały już wodoodporność, swobodnie unoszą się na wodzie (siedzą „wysoko” na wodzie), a na ich piórach widać formujące się krople wody.

13. BUDOWA I ZARZĄDZANIE BASENAMI DO PRZETRZYMYWANIA PTAKÓW

W zależności od panujących warunków atmosferycznych, możliwości logistycznych i bieżących potrzeb baseny mogą być umieszczane zarówno wewnątrz, jak i na zewnątrz budynków/namiotów. Aby zapobiec ewentualnej ucieczce ptaków oraz uniknąć ataków ze strony drapieżników, wszystkie baseny powinny być zabezpieczone od góry siatką.

Wygląd basenu może być różny w zależności od gatunku ptaków, którym będzie służyć. Baseny mogą być kwadratowe lub okrągłe, a ich powierzchnia powinna wynosić do 20 m². Ptaki nurkujące, np. nury, potrzebują wody o głębokości co najmniej 1 m, co oznacza, że ściany basenu powinny mieć min. 1,5 m. Kaczki (nie-nurkujące), takie jak np. krzyżówki, wymagają wody o głębokości ok. 0,5 m. Na noc w basenie powinno się zostawiać specjalne platformy zbudowane z plastikowej drobnej siatki. Dzięki nim ptaki, które nocują w base-nie, mogą wyjść z wody, aby oczyścić pióra, odpocząć i zjeść. W każdym basenie powinna być osobna platforma i należy pamiętać o następujących zasadach:

- platformy muszą znajdować się na odpowiedniej wy-sokości, tuż nad taflą wody, tak aby ptaki znajdujące się na platformie pozostawały suche,
- platformy umieszczone są w basenach w porach karmienia oraz na wieczór,
- platformy powinny być codziennie czyszczone.

© PÄIVI SEPPÄNEN

Podczas niesprzyjającej pogody baseny powinny być odpowiednio osłonięte.

© TEEMU NIINIMÄKI

Aby zapobiec ucieczce ptaków, baseny powinny być zabezpieczone siatką.

© VANESSA RYAN

Platformy służą ptakom podczas karmienia i nocą.

Utrzymywanie basenów w czystości jest bardzo ważne dla zachowania wodoodporności ptasich piór. Baseny powinny być wyposażone w filtry oczyszczające wodę kilka razy dziennie. Dodatkowo konieczne jest ręczne czyszczenie basenów za pomocą siatek wyłapujących większe odpady. Mniejsze śmieci są natomiast ręcznie odpompowywane/odsysane. Dwa razy w tygodniu należy spuścić wodę, w celu dokładnego umycia basenów wodą nie zawierającą detergentów, które mają zły wpływ na pióra. Następnie baseny należy dokładnie wytrzeć i napełnić świeżą wodą.

13.1. POSTĘPOWANIE Z PTAKAMI W BASENACH

Wysuszone ptaki, które odzyskały już siły, a ich pióra odzyskały wodoodporność, mogą zostawać w basenie również na noc. Ważne jednak, aby w ciągu pierwszych kilku nocy kilkakrotnie sprawdzić, czy rzeczywiście wszystkie miejsca na ciele zwierzęcia (nawet te niewidoczne, jak np. okolice kloaki) rzeczywiście pozostają suche i nie nasiąkają wodą.

Ptaki żywiące się rybami, pozostające na stałe w basenach, powinny dostawać ryby jedynie optukane, a nie podane w misce z wodą. Najlepiej jest podawać ryby w sitku umieszczonym tuż przy filtrze, aby ewentualny nadmiar tłuszczu był natychmiast usuwany. Ryby można też zostawiać na platformach lub wrzucać do wody, by sprawdzić, jak ptaki radzą sobie z nurkowaniem. Ptakom pozostającym w basenach zewnętrznych nie należy już podawać leków przeciwgrzybiczych (np. Itrakonazol).

Kontakt z ptakami (m.in. trzymanie w rękach), które pozostają w basenach zewnętrznych, powinno się ograniczyć do minimum. Ptaki mogą pić wodę z basenu i żywić się rybami wrzuconymi do wody, tak więc fizyczny kontakt z nimi jest zbędny. Do wyjmowania ptaków z basenu można używać siatek ręcznych na długim kiju oraz czystych ręczników. Siatkę należy zanurzyć w wodzie i wyciągnąć w momencie, kiedy ptak płynie tuż nad nią, a następnie za pomocą czystego ręcznika delikatnie wyciągnąć ptaka z siatki.

14. CODZIENNE CZYNNOŚCI W OŚRODKU REHABILITACJI

Praca w ośrodku rehabilitacji odbywa się według ustalonego planu. Pory karmienia, podawania leków czy sprzątanía są ściśle określone. Aby wszystkim było łatwo zapamiętać plan dnia, powinien być rozpisany na specjalnie do tego celu przeznaczonych tablicach informacyjnych. Pracownicy i wolontariusze mają obowiązek sprawdzać tablice każdego dnia przed rozpoczęciem pracy i zapoznawać się z umieszczonymi tam informacjami. Każdego ranka powinno się odbywać spotkanie zespołu (zarówno pracowników, jak i wolontariuszy), na którym przedstawiony zostanie plan dnia oraz podział obowiązków. Niektóre czynności, jak np. ważenie czy pobieranie krwi, nie odbywa się codziennie, lecz tylko w ustalone dni tygodnia – szczegółowy grafik tych czynności również należy rozpiąć na tablicy informacyjnej. Po skończeniu danego zadania każdy pracownik lub wolontariusz powinien to odnotować, zaznaczając na tablicy swoje imię lub inicjały.

© VANESSA RYAN

Dla łatwiejszego rozróżnienia sprzęt powinien być oznaczony kolorami.

14.1. SPRZĄTANIE

Sprzątanie jest ważnym elementem codziennej pracy w ośrodku rehabilitacji. Zabezpieczeniem przed rozwojem i rozprzestrzenianiem się pleśni i grzybów jest dobra wentylacja pomieszczeń oraz ograniczenie wilgotności powietrza poprzez wycieranie do sucha wszystkich umytych powierzchni. Oprócz codziennego czyszczenia klatek należy także sprzątać wszystkie pomieszczenia w ośrodku rehabilitacji, m.in. kuchnię (blaty, półki, lodówki), gabinet weterynaryjny, korytarze i pokoje pracowników. Podłogi należy regularnie myć i wycierać do sucha. Aby uniknąć konieczności częstego i niepotrzebnego wyjmowania ptaków z klatek, sprzątanie powinno się odbywać wówczas, gdy ptaki są badane, ważone, karmione lub i tak wyjmowane z innego powodu.

Po zakończeniu sprzątanía ścierki i ręczniki powinny zostać wyprane, a mopy wypłukane, zdezynfekowane i wysuszone. Sprzęt taki, jak wiadra, mopy, szczotki i ręczniki, używany w strefach z zaolejonymi ptakami i w strefach z ptakami czystymi, powinien być przechowywany oddzielnie. Aby ułatwić rozróżnianie sprzętu, można oznaczyć go różnymi kolorami. Nigdy nie wolno używać tych samych sprzętów do czystych i zaolejonych ptaków, a ręczniki zabrudzone ropą powinny być prane w oddzielnych pralkach i zlewach, niż ręczniki używane przy umytych ptakach. Czyszczenie basenów zostało szczegółowo omówione w rozdziale 13.

© TEEMU NIINIMÄKI

SPRZĄTANIE KLATEK

KLATKI/ZAGRODY DLA ZAOLEJONYCH PTAKÓW:

- usuwanie brudnych gazet;
- usuwanie brudnych siatek rusztowych i ich czyszczenie przy użyciu wysokiego ciśnienia wody lub parowo (można do ich czyszczenia użyć detergentów, np. mydła, jeśli siatki rusztowe dla zaolejonych ptaków są trzymane oddzielnie od siatek rusztowych dla ptaków czystych);
- mycie ścian zagród ciepłą wodą z mydłem, a następnie wytarcie ich do sucha za pomocą czystego ręcznika;
- mycie i dokładne wycieranie/suszenie podłóg;
- rozpylenie środka do dezynfekcji na ściany, splukanie ich czystą wodą i pozostawienie do wyschnięcia;
- wyłożenie podłogi czystymi gazetami;
- wymiana siatek rusztowych w klatkach na czyste i suche.

KLATKI/ZAGRODY DLA CZYSTYCH PTAKÓW:

- usuwanie brudnych gazet;
- usuwanie brudnych siatek rusztowych i ich czyszczenie przy użyciu wysokiego ciśnienia wody lub parowo (bez użycia detergentów);
- mycie ścian zagród wyłącznie ciepłą wodą i osuszanie czystymi ręcznikami (użyte wiadra, ścierki i ręczniki powinny być brane z puli sprzętów przypisanych strefie czystych ptaków);
- mycie i dokładne wycieranie/suszenie podłóg;
- wyłożenie podłogi czystymi gazetami;
- wymiana siatek rusztowych w klatkach na czyste i suche (siatki powinny być myte w wodzie bez detergentów).

14.2. CODZIENNY PRZEGLĄD PACJENTÓW I USUWANIE I MARTWYCH PTAKÓW

Podczas codziennego sprzątanía, karmienia czy ważenia należy sprawdzać, czy żaden ptak nie jest ranny ani nie zachowuje się w nietypowy sposób. Martwe ptaki należy natychmiast wyjmować z klatek i umieszczać w zamrażarkach w oznakowanych workach. Ptaki te zostaną później poddane badaniom mającym określić przyczynę śmierci.

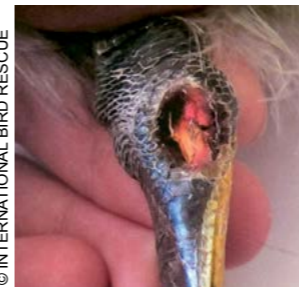
14.2.1. Komplikacje w procesie rehabilitacji

Ptaki morskie trzymane w większych skupiskach, w pomieszczeniach bez wody, są podatne na stres oraz wszelkiego rodzaju infekcje, problemy z upierzeniem, a także komplikacje związane z naciskiem i brakiem amortyzacji, którą zapewnia woda.

© INTERNATIONAL BIRD RESCUE

© INTERNATIONAL BIRD RESCUE

Uszkodzenie piór

W wyniku nieodpowiedniej dbałości o higienę w pomieszczeniach, gdzie przetrzymujemy rehabilitowane ptaki, może dojść do uszkodzenia ich piór. Poważne zagrożenie stanowi kontakt z niesprząniętymi pozostałościami ptasich odchodów, które przedostając się na pióra, mogą je uszkodzić. Jest to szczególnie kłopotliwe, ponieważ opóźnia proces odzyskiwania wodoodporności piór.

Rany stóp i grzebienia mostka

Ponieważ ptaki morskie nie są przyzwyczajone do przebywania poza wodą przez długi czas, ich nogi i grzebień mostka są szczególnie podatne na zranienia. W związku z tym bardzo ważny

jest codzienny monitoring ich stanu zdrowia (szczególnie osobników długo przebywających w ośrodku i ptaków z ranami lub obtarciami). Wcześniej zauważoną ranę można łatwiej i szybciej wyleczyć, np. z wykorzystaniem specjalnych ochraniaczy wykonanych z ręczników lub skarpet.

© INTERNATIONAL BIRD RESCUE

Aspergiloza

Aspergiloza to infekcja płuc wywołana przez grzyby z rodzaju kropidlaków (*Aspergillus*). Choroba ta w zamkniętych, wilgotnych pomieszczeniach rozprzestrzenia się błyskawicznie i jest w stanie w krótkim czasie zabić wiele ptaków

w ośrodku rehabilitacji. Do objawów aspergilozy zalicza się przyspieszony oddech z otwartym dziobem, wydawanie chrapliwych dźwięków, utratę apetytu, spadek masy ciała i ogólne osłabienie. Ze względu na trudność diagnozy, wszelkie nietypowe zachowania ptaków i podejrzenie objawy powinny być natychmiast zgłaszane do lekarza weterynarii. Osobnik wykazujący typowe objawy choroby musi być natychmiast odizolowany i poddany kwarantannie. Wchodzenie i wychodzenie ze strefy objętej kwarantanną jest objęte specjalnymi zasadami, aby uniknąć rozprzestrzenienia się choroby. Do momentu umieszczenia ptaków w basenach zewnętrznych, wszystkim skrzydlatym pacjentom codziennie prewencyjnie podawane są leki przeciwgrzybiczne (np. Itrakonazol).

14.3. KARMIENIE

Ze względu na zróżnicowane wymagania żywieniowe rehabilitowanych ptaków, przygotowywane są różnego rodzaju pokarmy. Aby nadażyć za potrzebami pacjentów, w kuchni ośrodka rehabilitacji powinno intensywnie pracować kilka osób (w systemie zmianowym, nawet przez całą dobę). Różne gatunki ptaków mają różne zwyczaje żywieniowe. Mewy są wszystkożerne, alki żywią się rybami, kaczki krzyżówki jedzą bezkręgowce i rośliny, łabędzie natomiast głównie rośliny wodne. Ptaki trafiające do ośrodka rehabilitacji często nie jedzą samodzielnie i mogą być odwodnione, dlatego muszą zostać napojone, a następnie nakarmione z użyciem sondy.

Ptaki, które mają te same pory karmienia, powinny być trzymane w jednym pomieszczeniu, dzięki czemu łatwiej jest monitorować proces karmienia i mieć pewność, że żaden ptak nie zostanie pominięty. Ustalone pory karmienia powinny być rozpisane na tablicach umieszczonych na klatkach lub zagrodach. Każde karmienie powinno być wpisywane do karty

Różne gatunki ptaków mają różne wymagania żywieniowe.

leczenia konkretnego ptaka. Osoby przygotowujące jedzenie powinny ściśle przestrzegać higieny, a także stosować się do instrukcji i zaleceń żywieniowych dla poszczególnych ptaków.

14.3.1. Rodzaje i pory karmienia

Bardzo ważne jest, aby każdy ptak otrzymywał właściwe jedzenie o właściwej porze. Za właściwe określenie rodzaju diety i sposobu karmienia pacjentów ośrodka odpowiada lekarz weterynarii lub kierownik ośrodka rehabilitacji. Wyróżniamy cztery podstawowe rodzaje karmienia, szczegółowo omówione na kolejnych stronach: doustny roztwór nawadniający, mieszanka wspomagająca rekonwalescencję, karmienie wspomagane i jedzenie samodzielne. Doustny roztwór nawadniający i mieszanka wspomagająca rekonwalescencję są podawane ptakom przez sondę.

Doustny roztwór nawadniający

Dzień pierwszy i drugi

Ptaki przyjmowane do ośrodka są zazwyczaj odwodnione, dlatego też jako pierwszy podawany im jest doustny roztwór nawadniający, będący mieszanką soli mineralnych i cukrów rozpuszczonych w wodzie w odpowiednich proporcjach. Jego zadaniem jest

przywrócenie właściwego poziomu wody i soli mineralnych w organizmie. Podaje się go w proporcji 50 ml na każdy kilogram wagi. Mieszanke należy trzymać w ciepłej wodzie i podawać podgrzaną do temperatury ciała zwierzęcia. W fazie stabilizacji doustny roztwór nawadniający podaje się ok. 3 razy dziennie, podobnie jak mieszankę wspomagającą rekonwalescencję – również 3 razy dziennie. Nawet jeśli ptak jest samodzielnie, doustny roztwór nawadniający może być podawany kilka razy dziennie przez pierwsze dwa dni przebywania zwierzęcia w ośrodku. Należy zachować co najmniej godzinną przerwę pomiędzy każdym podaniem doustnego roztworu nawadniającego z użyciem sondy.

Dzień trzeci i kolejne dni

Jeśli stan ptaka jest stabilny, podawanie doustnego roztworu nawadniającego nie powinno trwać dłużej niż trzy dni.

Mieszanka wspomagająca rekonwalescencję

Dzień pierwszy i drugi

Zazwyczaj przez pierwsze dwa dni ptaki otrzymują doustny roztwór nawadniający do trzech razy dziennie i mieszankę wspomagającą rekonwalescencję również do trzech razy dziennie. Jak już wcześniej wspomniiano, ptaki, które cierpią na hipotermię, przez pierwsze 48 godzin powinny otrzymywać tylko i wyłącznie doustny roztwór nawadniający.

Mieszanka wspomagająca rekonwalescencję jest podawana ptakom, które jeszcze nie jedzą samodzielnie. W rehabilitacji ptaków używa się preparatów produkowanych pierwotnie z myślą o kotach i psach. Składają się one z małowłóknistego, łatwo przyswajalnego i zbilansowanego pod kątem wszystkich aminokwasów białka. Preparaty te występują w postaci tzw. pasztecików lub proszku do rozpuszczania w wodzie. Ilość preparatu, a tym samym ilość kalorii, podawaną poszczególnym pacjentom, określa rehabilitant dzikich zwierząt lub lekarz weterynarii. Aby zredukować objawy biegunki, do mieszanki można dodać attapulgit lub zasadowy salicylan bizmutawy (Bismuthum subsalicylicum, znany też jako Kaopectate lub Pepto-Bismol). W okresie stabilizacji mieszankę wspomagającą rekonwalescencję podaje się dwa-trzy razy dziennie, z zachowaniem minimum dwugodzinnych przerw pomiędzy poszczególnymi karmieniami mieszanką przez sondę. Ptaki żywiące się rybami i ptaki żywiące się roślinami powinny dostawać różne rodzaje mieszanek wspomagających.

Dzień trzeci i kolejne dni

Jeśli zwierzę zaczyna jeść samodzielnie, podawanie mieszanki

Doustny roztwór nawadniający i mieszanka wspomagająca rekonwalescencję.

wspomagającej przez sondę nie powinno trwać dłużej niż trzy dni. Wyjątkiem są ptaki, które mimo samodzielnego jedzenia wciąż tracą na wadze – te powinny otrzymywać mieszankę kilka razy dziennie.

Karmienie wspomagane

Ptaki żywiące się rybami, którym podawana jest mieszanka wspomagająca rekonwalescencję, mogą być również dodatkowo dokarmiane kilka razy dziennie. Do takiego rodzaju karmienia potrzebne są dwie osoby – jedna osoba trzyma ptaka, a druga podaje jedzenie, delikatnie otwierając dziób i wpychając małe kawałki ryby do przełyku ptaka (ręcznie lub używając

do tego celu pęsety). Podczas podawania jedzenia należy być ostrożnym i uważać, aby pokarm nie dostał się do tchawicy. W razie potrzeby można delikatnie masować gardło ptaka, by ułatwić mu przełykanie.

Jedzenie samodzielne

Oczywiście celem jest jak najszybsze doprowadzenie do tego, aby ptaki zaczęły jeść samodzielnie. Najlepiej, aby się to stało do trzeciego dnia przebywania w ośrodku. W zależności od zwyczajów żywieniowych ptaków, można im podawać: całe lub pokrojone ryby, krewetki, omulki, granulaty, sałatę, ziarna etc. Nawet samodzielnie jedzącym ptakom można na początku podawać doustny roztwór nawadniający. Dodatkowo, aby zachęcić ptaki do samodzielnego jedzenia, każdego dnia w miskach należy zostawiać jedzenie, będące częścią ich naturalnej diety, nawet jeśli początkowo nie będą one nim zainteresowane.

Jeśli warunki lokalowe oraz rozmieszczenie klatek na to pozwalają, dobrze jest, aby ptaki jedzące samodzielnie mogły być obserwowane przez pozostałe ptaki. Często obserwowanie jedzących z misek zwierząt jest sygnałem zachęcającym dla tych, które jeszcze nie posiadają tej umiejętności i nie wiedzą, że miska zawiera jedzenie. Większość ptaków najwięcej je nocą lub wczesnym rankiem, dlatego też jedzenie powinno być przygotowywane właśnie wieczorem i rano. Najlepiej jest zostawiać jedzenie w klatce lub bezpośrednio przed ptakami, by zachęcić je do jedzenia.

Pierwszym zadaniem każdego ranka jest sprawdzenie, czy nocą któreś ze zwierząt nie zaczęło jeść samodzielnie. Zwierzęta te powinny być przeniesione do innych klatek. Dopiero później należy przygotować jedzenie i nakarmić pozostałych pacjentów przez sondę, a następnie zająć się przygotowaniem i podaniem świeżego pokarmu ptakom jedzącym samodzielnie.

Ryby powinny być podawane w wodzie, aby nie wysychały. Naczynie, w którym podawane są ryby, powinno być niewielkie i płytke, tak aby ptak nie musiał do niego wchodzić, gdyż wtedy może pobrudzić się rybim tłuszczem. Umyte ptaki dostają dokładnie oplukane ryby, podawane bez wody, ponieważ istnieje ryzyko, że ptak mógłby się ponownie pobrudzić

Planując pory karmienia, należy wziąć pod uwagę czas rozmrażania się jedzenia.

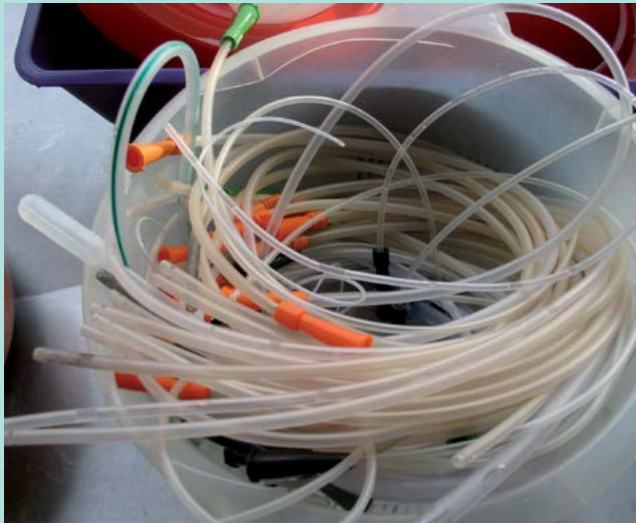
poprzez zaolejoną rybim tłuszczem wodę. Ryby nie powinny być rozmrażane w ciepłej stojącej wodzie, lecz w lodówce lub pod strumieniem zimnej bieżącej wody. Planując posiłki, należy wziąć pod uwagę czas rozmrażania się ryb. Do każdej porcji ryby dodaje się suplement witaminowy (na przykład tabletki Akwavit zawierające witaminy: A, E, B1, B2, B6 i C).

Poranki są najlepszym momentem do zaobserwowania samodzielnie jedzących ptaków. Ptaki, które zaczęły jeść samodzielnie, powinny być przeniesione do innych klatek, a ich plan żywieniowy należy dostosować do nowej sytuacji. Równie ważne jest możliwie precyzyjne rejestrowanie ilości jedzenia spożywanego przez poszczególne ptaki.

Jak to zrobić

KARMIENIE PRZEZ SONDĘ

Karmienia przez sondę powinni się podejmować jedynie doświadczeni rehabilitanci i wolontariusze. Podawane jedzenie powinno mieć temperaturę ciała ptaka, dlatego strzykawkę z przygotowanym jedzeniem należy trzymać w ciepłej wodzie. Do karmienia potrzebne są dwie osoby – jedna trzyma ptaka, a druga podaje jedzenie przez sondę. Ptaki powinny być przed karmieniem wyjęte z klatek z użyciem ręcznika. Niektóre gatunki ptaków, np. kormorany czy mewy, są szczególnie wrażliwe na ten sposób karmienia i mogą zwymiotować całe podane im jedzenie. Jeśli tak się zdarzy, należy odnotować to w karcie leczenia ptaka i poinformować przełożonego. Ptaka, który zwymiotował, można za jakiś czas spróbować nakarmić ponownie, nigdy jednak nie powinno się takich prób podejmować od razu. Nakarmione ptaki powinny być umieszczane w oddzielnych klatkach lub w inny sposób odseparowane (np. w tej samej klatce oddzielone drewnianą płytą czy grubym kartonem) od tych jeszcze nienakarmionych. Pozwoli to uniknąć nakarmienia tego samego ptaka dwa razy.

© TONI JOKINEN

© VANESSA RYAN

1. Przed rozpoczęciem karmienia należy sprawdzić, czy rurka i strzykawka są czyste i napełnione właściwym pokarmem. Ponadto należy sprawdzić, czy rurka jest odpowiedniej długości.

2. Rurkę należy włożyć do gardła ptaka delikatnie, ale zdecydowanie. Rurka powinna być włożona głęboko i zatrzymana w momencie, kiedy wyczuwalny jest opór. Poprawnie włożona rurka jest często widoczna z zewnątrz na szyi ptaka. Przed włożeniem rurki (sondy) należy zlokalizować tchawicę, aby upewnić się, że pokarm (lub płyn nawadniający) nie zostanie zdeponowany w układzie oddechowym, co niechybnie skończyłoby się śmiercią ptaka.

© VANESSA RYAN

3. Jedzenie należy podawać powolnym, jednostajnym ruchem.

© VANESSA RYAN

4. Po zakończeniu karmienia należy zacisnąć rurkę, by zatrzymać dalszy przepływ jedzenia, a następnie wyjąć ją delikatnym i spokojnym ruchem.

14.4. PODAWANIE LEKÓW

Leki podawane są poszczególnym ptakom na podstawie wcześniejszych zaleceń lekarza weterynarii. Adnotacje dotyczące leków powinny być zapisywane w formularzu rejestracyjnym danego zwierzęcia oraz wpisywane w plan dnia na tablicy informacyjnej w ośrodku. W ramach profilaktyki wszystkim ptakom morskim wraz z porannym karmieniem należy podawać leki przeciw aspergiliozie, takie jak np. Itrakonazol.

14.5. MYCIE I DEZYNFEKCJA NACZYŃ DLA PTAKÓW

Przed każdorazowym użyciem wszystkie pojemniki, naczynia, sztucce i przybory kuchenne, używane do przygotowywania jedzenia, powinny być opłukane, umyte, następnie zdezynfekowane i ponownie opłukane. Jest to szczególnie istotne w przypadku sprzętu przeznaczonego do karmienia przez sondę, który należy dezynfekować po każdym użyciu. Wykorzystane przybory kuchenne trzeba odkładać na właściwe im miejsce.

Mycie należy zaczynać od strzykawek i rurek, wykorzystanych do karmienia przez sondę. Ich moczenie w płynie do dezynfekcji powinno trwać co najmniej 10 minut, a zanim zostaną ponownie użyte, należy je dokładnie wypłukać w czystej wodzie.

© VANESSA RYAN

Leki należy podawać przy okazji karmienia lub innych zabiegów, wymagających trzymania ptaka.

Brudne naczynia → Płukanie → Mycie z użyciem detergentów
→ Płukanie → Dezynfekcja → Płukanie → Suszenie

© VANESSA RYAN

Rurki (sondy) i strzykawki należy dezynfekować po każdym użyciu.

15. WYPUSZCZANIE NA WOLNOŚĆ

Wypuszczenie na wolność oznacza powrót zwierząt po rehabilitacji do ich środowiska naturalnego (nieskażonego ropą), gdzie ponownie zajmują właściwe sobie miejsce w ekosystemie. Bardzo ważne jest, aby zwierzęta powracające do swojego środowiska, były całkowicie zdrowe, w pełni sił i mogły funkcjonować w taki sam sposób jak przed skażeniem ropą naftową. Celem każdej akcji ratunkowej i rehabilitacji jest przywrócenie naturze jak największego odsetka zdrowych zwierząt. Nie powinno się jednak wypuszczać zwierząt, dopóki nie ma pewności, że są w na tyle dobrej formie, aby poradzić sobie w swoim środowisku i być w stanie się rozmnażać.

Każdy ptak przed wypuszczeniem na wolność powinien zostać zaobrączkowany (trwałą metalową obrączką ornitologiczną). Wskazane jest również przeprowadzenie monitoringu ptaków po ich wypuszczeniu. Jest to bardzo ważne, ponieważ pozwala stwierdzić, jak długo żyją ptaki po rehabilitacji i czy osiągają sukces rozrodczy. Takie obserwacje mają też znaczenie dla podsumowania skuteczności przeprowadzonej akcji ratunkowej oraz ustalenia wpływu wycieku na lokalne populacje ptaków.

Miejsca, w których wypuszczane są ptaki, wybierane są na podstawie następujących kryteriów:

- miejsce wypuszczenia musi być wolne od niebezpiecznych substancji i nie zagrożone ryzykiem późniejszego skażenia;
- w miarę możliwości należy starać się wypuszczać ptaki w pobliżu miejsc, gdzie zostały schwytane (pozwala to skrócić transport i związany z nim stres zwierzęcia). Czasem jednak jest to niemożliwe i ptaki przewożone są w bardziej odległe miejsca;
- należy brać pod uwagę roczny cykl migracyjny poszczególnych gatunków i dobrać miejsca odpowiednie dla danego gatunku.

Zalecane jest wypuszczanie ptaków większymi grupami zamiast pojedynczo.

Aby można było wypuścić na wolność konkretnego osobnika, musi on spełniać następujące kryteria:

- prezentować właściwe zachowania: jeść samodzielnie, pływać i nurkować;
- okazywać strach wobec człowieka;
- pozytywnie przejść badania sprawdzające sprawność fizyczną i zdrowie (nie mieć żadnych objawów chorobowych);
- nie mieć żadnych obrażeń ciała, typu uszkodzenie grzebienia mostka czy tzw. bumblefoot (stan zapalny spódów stóp, czyli podeszwy). Wszelkie rany i obrażenia muszą być zagojone w takim stopniu, aby nie wpływały na normalne zachowanie zwierzęcia;
- mieć prawidłowe wyniki badań krwi (PCV na poziomie 40-53%);
- mieć prawidłową dla danego gatunku masę ciała.

Najlepszą porą na wypuszczanie ptaków jest wczesny ranek. Ważne, aby pogoda w dniu wypuszczenia, jak i przez kolejne 3-4 dni, była sprzyjająca i spokojna. Zwierzęta nie powinny być wypuszczane przy silnym wietrze lub deszczu. Ptaki należy przetransportować na miejsce wypuszczenia w czystych pudełkach, najlepiej przykrytych czystymi ręcznikami. Podczas wypuszczania należy unikać dotykania ptaków, aby niechcący nie wpłynąć niekorzystnie na wodoodporność piór. Podobnie jak podczas transportowania zaolejonych ptaków, różne gatunki wymagają transportu w osobnych pudełkach, a nawet pojedynczo. Po dotarciu na miejsce pudła należy otworzyć i poczekać, aż ptaki same z nich wyjdą. Wyciąganie ptaków z pudeł jest niewskazane. Ptaki najlepiej wypuszczać grupami. Dobrze, by na plaży została jedna osoba, która sprawdzi, czy wszystkie ptaki udały się w dalszą drogę. Warto również wrócić na miejsce wypuszczenia następnego dnia, aby upewnić się, że ptaki odleciały lub że zachowują się w naturalny, właściwy sposób.

Pracownicy i wolontariusze powinni mieć możliwość uczestniczenia w wypuszczaniu ptaków. Jest to wspaniałe przeżycie, doskonale wpływające na samopoczucie i morale całej załogi.

BIBLIOGRAFIA

Cambell, S; Ziccardi, M. 2003. *Identification of the Critical Components of Oiled Seabird Rescue and Rehabilitation*. School of Veterinarian Medicine, University of California.

Jokinen T., (ed.) 2006. *Öljyyntyneiden eläinten hoito*. WWF Finlandia raport nr. 24, 23 pp.

Kaldma, A., (ed.) 2007. *Merereostustörje käsiraamat*. (ELF 2007 ISBN 978-9949-15-133-2).

Katastrofhjälp Fåglar och Vilt (Swedish Wildlife Rehabilitators Association). *Oil and birds – an impossible combination*.

Nijkamp H., Clumpner C., Thomas T., Conroy J., 2004. *A guide to oiled wildlife response planning*. International Petroleum Industry Environmental Conservation Association (IPIECA), London, Great-Britain, 48 pp.

Oiled Wildlife Care Network (ed.) 2000. *Protocols for the care of oil-affected birds*. Wildlife Health Centre, University of California, Davis, USA, 75 pp.

Stephenson, R. *Effects of oil and other surface-active organic pollutants on aquatic birds*. *Environmental Conservation* 24 (2): 121-129.

Svenson, A., Åmand, L., Hillarp, J-Å., Nilsson, L., Röttorp, J., Tegeback, A., Fejes, J. 2009. *Effects of cleaning and rehabilitation of oiled seabirds*. IVL Svenska Miljöinstitutet U2379.

Vanroose S. 2010. *Protocol oiled birds*. Wildlife Rescue Centre Ostend, 49 pp. (Not published).

Williams T. M. and Davis R. W. 1995. *Emergency Care and Rehabilitation of Oiled Sea Otters: A Guide For Oil Spills Involving Fur-Bearing Marine Mammals*. Fairbanks: University of Alaska Press.

Yang, SH., XU, YC., Zhang, DW. 2006. *Morphological basis for the waterproof characteristics of bird plumage*. *Journal of Forestry Research*, 17 (2): 163-166.

